

ΧΡΗΣΤΟΥ ΑΡΑΜΠΑΤΖΗ

ΜΑΡΙΟΥ ΒΙΚΤΩΡΙΝΟΥ ΥΜΝΟΙ
ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΓΙΑΝ ΤΡΙΑΔΑ ΜΕΤΑ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΩΝ
ΕΠΙ ΤΗΣ ΤΡΙΑΔΟΛΟΓΙΑΣ ΑΥΤΟΥ
ΚΑΙ ΝΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΠΟΔΟΣΕΩΣ ΤΩΝ ΥΜΝΩΝ

ΑΝΑΤΥΠΩΣΙΣ ΕΚ ΤΟΥ Ν°, 1999-2000, ΤΟΜΟΥ ΤΗΣ ΕΠΕΤΗΡΙΔΟΣ
ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ



ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
2000

ΜΑΡΙΟΥ ΒΙΚΤΩΡΙΝΟΥ ΥΜΝΟΙ
ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΓΙΑΝ ΤΡΙΑΔΑ ΜΕΤΑ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΩΝ
ΕΠΙ ΤΗΣ ΤΡΙΑΔΟΛΟΓΙΑΣ ΑΥΤΟΥ
ΚΑΙ ΝΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΠΟΔΟΣΕΩΣ ΤΩΝ ΥΜΝΩΝ

Εἰσαγωγή.

Ἡ ἐνασχόλησή μου μὲ τὸ θέμα τῶν σχέσεων τῶν Ἐκκλησιῶν, Ῥώμης καὶ Κωνσταντινουπόλεως, μὲ ὠδήγησε ἀρχικῶς στὴν μελέτη τῶν ἐλληνικῶν καὶ λατινικῶν πηγῶν — κυρίως πρακτικῶν τῶν συζητήσεων — τοῦ ἰγ' αἰ., καθὼς τὴν περίοδο αὐτὴ καθιερώνεται καὶ παγιώνεται ἡ ἐπιχειρηματολογία καὶ τὸ θεωρητικὸν τὸς ὑπόβαθρο.

Εἰδικώτερα ὡς πρὸς τὸ θέμα τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος διαπιστώνονται διαφορετικῆς ἢ καὶ ἀντιθετικῆς φιλοσοφικῆς ἀρχῆς βάσει τῶν ὁποίων ἐγένετο προσπάθεια νὰ κατανοηθοῦν ἡ πηγὴ καὶ ὁ τρόπος τῆς ὑπαρκτικῆς του προσελεύσεως μέσα ἀπὸ τὴν ἐρμηνεία ἀγιογραφικῶν χωρίων. Οἱ Λατῖνοι καὶ οἱ ἀκολουθοῦντες αὐτοὺς λατινόφωνοι ἐπέμεναν στὴν προέλευσὴ του «ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ», διευκρινίζοντες ὅτι τὰ δύο αὐτὰ πρόσωπα τῆς Ἁγίας Τριάδος ἀποτελοῦν μία καὶ ὄχι δύο αἰτίες, ἐνῶ οἱ Ὁρθόδοξοι ἐπέμεναν στὴν «ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς» ἐκπόρευση τοῦ Πνεύματος, ἐπισημαίνοντες ὅτι ἡ ὑπόστασις τοῦ Πατρὸς ἀποτελεῖ τὴν αἰτία ὑπάρξεως τῶν δύο ἄλλων προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος καὶ τὴν πηγὴ τῆς θεότητος.

Στὴν ἀναζήτηση τῶν πηγῶν ἀπὸ τις ὁποῖες ἀντλοῦνται οἱ λατινικῆς θέσεις ἢ σύγχρονος Ὁρθόδοξος βιβλιογραφία κατὰ τὸ πλεῖστον σταματᾷ στὸ πρόσωπο τοῦ Αὐγουστίνου¹, τὰ συγγράμματα τοῦ ὁποίου διεμόρφωσαν καὶ

1. Ὁ ἱερὸς Αὐγουστίνος θεωρῶ ὅτι εἶναι ξένος πρὸς τὴν θεολογικὴν σκέψιν τοῦ Θ'-ι' αἰ. καὶ τοὺς ἐκφραστῆς τῆς, οἱ ὁποῖοι ὑπερασπιζόμενοι τὴν «ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπόρευσιν τοῦ Πνεύματος» παγίωσαν τὸν διαφορετικὸν τρόπον τοῦ θεολογεῖν μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Λατίνων. Ἀντικειμενικὸς σκοπὸς σὲ ὅλα τὰ ἔργα του ἦταν νὰ περιφρουρήσῃ τὴν ἐνότητα τῆς Ἁγίας Τριάδος καὶ τὸ πραγματικὸν τῆς σωτηρίας. Στριζόμενος στὴν προγενεστέρα ἐκκλησιαστικὴ παράδοσις τῆς Λατινικῆς Δύσεως καὶ στίς νεοπλατωνικῆς φιλοσοφικῆς παραδόσεις, ποὺ ἦταν εὐρύτατα διαδεδομέναι, ἐπεχείρησε νὰ διασαφήσῃ, κἀνοντας χρῆσιν τῆς ψυχολογικῆς ἐρμηνείας, τὸ θέμα τῶν σχέσεων τῶν τριῶν προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος. Ἡ ἀποτυχία ἐν μέρει τοῦ ἐγγειομάτου του ἢ ἡ ἀστοχία τῶν συλλογιστικῶν του μεθόδων δὲν πρέπει νὰ κρίνεται

καθώρισαν τὰ πλαίσια ἀναπτύξεως αὐτοῦ τοῦ εἶδους τῶν θεωρητικῶν καταχωρίσεων. Παρὰλλήλως παρατηρεῖται ἀδιαφορία γιὰ μελέτες καὶ μεταφράσεις ἔργων Πατέρων καὶ ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, προγενεστέρων τοῦ Αὐγουστίνου¹, οἱ ὅποιοι, ὅπως θὰ δοῦμε στὴν περίπτωση τοῦ Μαρίου Βικτωρίνου, στὴν προσπάθειά τους τὰ μέσα τοῦ δ' αἰ. νὰ περιφρουρήσουν τὴν θεότητα τοῦ Υἱοῦ καὶ τὸ ὁμοούσιο τῶν Τριῶν Προσώπων τῆς Ἀγίας Τριάδος, διεμόρφωσαν τὸ θεολογικὸ ὑπόβαθρο τοῦ Filioque, στηριζόμενοι στὴν νεοπλατωνικὴ φιλοσοφία καὶ τὴς δομές τῆς². Ἡ σπουδαιότητα τοῦ

μὲ τὰ δεδομένα καὶ τὴς ἱστορικῆς προϋποθέσεως, ποὺ ἐδημιούργησε ἡ βαθμιαία ἀπομάκρυνση τῆς Λατινικῆς Δύσεως ἀπὸ τὴν Ὁρθόδοξον Ἀνατολή, ἀλλὰ μὲ τὴν ἀποτελεσματικότητά τους στὴν ἀντιμετώπιση τῶν αἰρετικῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ὁ Αὐγουστίνος σὲ πολὺ λίγα σημεία τοῦ ἔργου του καινοτομεῖ ἐν σχέσει μὲ τὴν λατινικὴ πατερικὴ παράδοση, τὴν ὁποία χρησιμοποιοῦ, ἀκολουθεῖ καὶ ἀναπτύσσει μὲ περισσὴ συνέπεια.

Οἱ ἀπόψεις καὶ οἱ θέσεις τῶν Ὁρθοδόξων ἐναντι τῆς τριαδολογίας τοῦ Αὐγουστίνου ποικίλλουν. Πρὸβλ. χαρακτηριστικῶς τὴς μελέτες τῶν Ἰω. Ῥωμανίδη, *Δογματικὴ καὶ Συμβολικὴ Θεολογία*, τ. Α', Θεσσαλονίκη 1983, σσ. 379-400· Ν. Μαρτσούκα, *Θρησκευτικὸ Βίωμα καὶ Θεολογία στὴς Ἐξομολογήσεις τοῦ Αὐγουστίνου*, ΕΕΘΣΠΘ 25, 1980, σσ. 191-218 καὶ *Δογματικὴ καὶ Συμβολικὴ Θεολογία*, τ. Β', Θεσσαλονίκη 1985, σσ. 90-91 καὶ 126 κέξ. Γ. Μαρτζέλου, *Οἱ ἀπαρχῆς καὶ οἱ προϋποθέσεις τοῦ Filioque στὴ δυτικὴ θεολογικὴ παράδοση*, Πρακτικὰ Θεολογικοῦ Συνεδρίου «Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα», Θεσσαλονίκη 1992, σσ. 383-406· Δ. Νικίτζα, *Ἡ παρουσία τοῦ Αὐγουστίνου στὴν Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία*, *Κληρονομία* 14, 1982, σσ. 8-24· Κ. Λιάκουρα, *Ἡ ἐναντι τοῦ Αὐγουστίνου θεολογικὴ θέση τοῦ Νεῖλου Καθάσιλα περὶ τοῦ Filioque*, ΕΕΘΣΠΑ 32, 1997, σσ. 497-517· H. Biederman, *Augustinus in der neuen griechischen Theologie, στὸν τιμητικὸ τόμο Signum Pietatis, Würzburg 1989*, σσ. 609-643· Ἀρχιμ. Πλακίδα Deseille, *Ἡ πορεία μου πρὸς τὴν Ὁρθοδοξία*, Ἀθήνα 1986, σσ. 71-112. Στὴν παρούσα φάση δὲν θὰ υπεισελάθωμ στὸ θέμα τοῦ κύρους τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου στὴν Πατερικὴ Παράδοση, τὴν ὁποία ἀκόμη καὶ ὁ Φώτιος ὑπερασπίζεται (βλ. περὶ τῆς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος Μυσταγωγίας, PG 102, 352), διότι βρισκεται ἐκτὸς τοῦ πλαισίου πραγματεύσεως αὐτῆς τῆς ἐργασίας καὶ διότι ἀπαιτεῖ πολὺχρονο ἐρευνητικὴ ἐργασία. Τὸ μόνο ποὺ μποροῦμε νὰ σημειώσωμ ἐδῶ εἶναι ὅτι μέχρι καὶ τὰ μέσα τοῦλάχιστον τοῦ 17' αἰ. (γιὰ νὰ μὴ συμπεριλάβωμ καὶ τὸν Νεῖλο Καθάσιλα καὶ τὸν Γεννάδιο Σχολάριο) ὁ Αὐγουστίνος θεωρεῖται ἀθηνεῖς κατὰ τοὺς Ὁρθοδόξους ἀντιλατίνους συγγραφεῖς καὶ χρησιμοποιοῦται μὲ τὰ ἴδια κριτήρια καὶ τὴς ἴδιες ἐπιφυλάξεις, μὲ τὴς ὁποῖες χρησιμοποιοῦνται μεγάλες μορφῆς τῆς Πατερικῆς Παράδοσεως, ὅπως ὁ Μ. Βασίλειος, ὁ Γρηγόριος Νύσσης κ.ἄ. Οἱ περιπτώσεις τοῦ Ἀνδρονικοῦ Καματηροῦ (PG 141, 608) καὶ τοῦ Συνοδικοῦ τῆς Ὁρθοδοξίας τοῦ 1285 (V. Laurent - J. Darrouzès, *Dossier Grec de l'union de Lyon*, Paris 1976, σσ. 574-588), ἔπου ὁ Αὐγουστίνος συγκαταλέγεται μεταξὺ τῶν Πατέρων ποὺ θεμελιώνουν τὴν Ὁρθόδοξο θεώρηση τῶν ἐνδοτριαδικῶν θέσεων, συνηγοροῦν στὴν ἀπόψη πὼς ἀπαιτεῖται περισσοτέρα ἐρευνα στὴν Παράδοσή μας, ὥστε οἱ κρίσεις μας νὰ εἶναι ἐρθότερες.

1. Συνοπτικῶς ἐκτίθεται ἡ προγενεστέρα τοῦ Αὐγουστίνου γραμματεία, ἐκ τῆς ὁποίας παρήχθη τὸ Filioque, στὴν μελέτη τοῦ J. - M. Garrigues, *Procession et Ekporèse du Saint Esprit*, *Istina* 17, 1972, σσ. 345-363.

2. P. Henry, *The Adversus Arium of Marius Victorinus, the first systematic ex-*

Βικτωρίνου ἔγκειται στὸ γεγονός ὅτι τὸ θεολογικὸ του ἔργο ἔτυχε τῆς βαθύτης ἐκτιμῆσεως τοῦ Αὐγουστίνου καὶ τὸν ἐπηρέασε βαθύτατα κατὰ τὴν διαπραγμάτευση τοῦ περὶ Τριάδος δόγματος¹, ἐνῶ ἐπανεμφανίσθη στὴν Δύση τὸν ια' καὶ ιβ' αἰ. ἐπιφέρων σοβαρὰς ἐπιδράσεις στοὺς σχολαστικοὺς τῆς ἐποχῆς².

Ἡ παροῦσα μελέτη ἀποτελεῖ μικρὰ συμβολὴ στὴν προσπάθεια κατανόησεως τῶν κοινῶν σημείων τῆς Ἀνατολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ Ῥωμαιοκαθολικῆς, με βάση τὴν ἔρευνα τῆς θεολογικῆς γραμματείας τῶν πρώτων χριστιανικῶν αἰώνων. Δι' αὐτὸν τὸν λόγο ἡ σύντομος αὐτῆ εἰσαγωγή περιορίζεται στὴν γενικὴ παράθεση τῶν βασικῶν χαρακτηριστικῶν τῆς σκέψεως τοῦ Βικτωρίνου καὶ τῶν συνθηκῶν ποὺ τὴς ὑπηγόρευσαν. Στὸ ἐγχείρημα αὐτὸ ἀποφεύγεται ἡ κρίση ἢ ἡ ἀπόρριψη τῶν μέχρι σήμερα ἐρμηνευτικῶν προσεγγίσεων τῶν δυτικῶν ἐρευνητῶν, τῶν ὁποίων ἡ ὀπτική γωνία εἶναι διαφορετικὴ ἀπὸ τὸν τρόπο, ποὺ θὰ πλησιάσῃ τὸ κείμενο καὶ θὰ τὸ κατανοήσῃ ἕνας Ὁρθόδοξος ἐρευνητής. Ἀντιθέτως ἰδιαιτέρα βαρύντηθα θὰ δοθῇ στὴν ἀκριβῆ ἑλληνικὴ ἀπόδοση τοῦ λατινικοῦ κειμένου τοῦ Τριαδικοῦ Ὑμνου τοῦ Βικτωρίνου, ὥστε νὰ διαπιστωθοῦν σὲ αὐτῆ τὴν πρώιμο περίοδο οἱ διαφορετικὲς μεθοδολογικὲς καὶ ἐρμηνευτικὲς ἀρχές, ὡς πρὸς τὸν τρόπο συλλήψεως τῆς τριαδικότητος τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἐνδοτριαδικῶν σχέσεων, οἱ ὁποῖες ἐπεκράτησαν στὴν Δύση.

Ι. Ὁ Μάριος Βικτωρίνος καὶ ἡ περιορῶουσα θεολογικὴ ἀτμόσφαιρα.

Κατὰ τὰ μέσα τοῦ δ' αἰ. ἡ θεολογικὴ σκέψη στὴν Δύση καὶ εἰδικῶς τὸ περὶ Τριάδος δόγμα μετὰ τὴν ἐξέλιξι, ποὺ ἐγνώρισε στὰ πρόσωπα τοῦ Τερτυλλιανοῦ καὶ τοῦ Νοβατιανοῦ³, ἤρχισε ἀργῶς ἀλλὰ σταθερῶς νὰ ἀποκρυσταλλώ-

position of the doctrine of the Trinity, Journal of Theological Studies (N.S.) 1, 1950, σσ. 42-55.

1. B. de Margerie, La doctrine de saint Augustin sur l'Esprit Saint comme communion et source de communion, Augustinianum 12, 1972, σσ. 107-119.

2. J. de Ghellinck, Reminiscences de la dialectique de Marius Victorinus dans les conflits théologiques du onzième et du douzième siècle, Revue Néoscholastique de Philosophie 19, 1911, σσ. 432-435. Ἐπίσης βλ. γιὰ τὴς ἔμμεσες καὶ ἄμεσες ἐπιδράσεις τοῦ Βικτωρίνου ἐπὶ τοῦ Bonaventura καὶ ἄλλων λατίνων θεολόγων τοῦ ιγ' αἰ. στὸν Yves Congar, Je crois en Esprit Saint, Paris 1979, σσ. 124-125.

3. Ἡ συμβολὴ τοῦ Τερτυλλιανοῦ καὶ τοῦ Νοβατιανοῦ στὴν μετέπειτα διαμόρφωση καὶ ἐκθεση τῶν ἐνδοτριαδικῶν σχέσεων ἀναγνωρίζεται ἀπὸ τὸ σύνολο τῶν μελετητῶν. Στὰ πρόσωπα τοῦ Τερτυλλιανοῦ καὶ Νοβατιανοῦ ἡ θεολογία τῆς «οἰκονομικῆς Τριάδος» τῶν Ἀπολογητῶν αὐτονομεῖται καὶ με ἐργαλεῖα τὴν φιλοσοφικὴ γλῶσσα καὶ δομῆ διεισδύει στὰ ἐνδότερα καὶ ἐπιχειρεῖ νὰ καθορίσῃ τὸν τρόπο ὑπάρξεώς της καθ' ἑκαστὴν. Βλ. ἐνδεικτικῶς M. Kriebel, Studien zur älteren Entwicklung der abendländischen Trinitätslehre bei Tertullian und Novatian, Marbourg 1932· J. Kelly, Initiation à la doctrine des Pères de l'Église, Paris 1968, σσ. 119-132· P. Piau, "Tertullien a-t-il été subordinationniste?", Re-

νεται στο έργο του Ἰλαρίου Πικταβίου¹ καὶ τοῦ Μαρίου Βικτωρίνου, ὥστε προοδευτικῶς πλέον καὶ μὲ μία ἐξελικτικὴ διαδικασίαν νὰ εὕρη τὴν καθολικὴν του μορφὴν καὶ διατύπωση στὸ ἀνήσυχο καὶ δημιουργικὸ πνεῦμα τοῦ ἱεροῦ Ἀύγουστίνου².

Ἡ ἐξελικτικὴ αὐτὴ πορεία δὲν πρέπει νὰ αὐτονομηῖται οὔτε νὰ ἀποτέμνε-ται ἀπὸ τὸ χωροχρονικὸ πλαίσιο ποῦ τὴν παρήγαγε καὶ τὴν ἐπέβαλε ὡς ἀναγκαιότητα γιὰ τὴν σωτηρία τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ παρατήρηση γίνεται προκαταρκτικῶς διότι ἔχει ἄμεσον σχέσιν μὲ τὴν προβληματικὴ καὶ τὴν μεθοδολογία ποῦ θὰ ἀκολουθήσωμε στὴν ἐργασία αὐτὴ. Ἡ σκέψη τοῦ Βικτωρίνου, παρ' ὅτι σύγχρονος τῶν Καππαδοκῶν καὶ παράλληλος ὡς πρὸς τὴν δομὴν καὶ προβληματικὴν, εἶναι προσανατολισμένη τόσο ὡς πρὸς τὶς πηγὰς τῆς ὅσο καὶ ὡς πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς στὴν περιρρέουσα φιλοσοφικὴ καὶ θεολογικὴ ἀτμόσφαιρα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ῥώμης τοῦ δ' αἰ. Ἡ δομὴ τῆς εἶναι πιστὴ στὴν ἐκκλησιαστικὴ παράδοση, ἡ ὁποία θέλει τὴν φιλοσοφίαν νὰ ὑποτάσσεται καὶ νὰ προσαρμόζεται ὑπερευλαστικῶς στὰ δεδομένα τῆς θεολογίας, ἀλλὰ καὶ πιστὴ στὶς ἀρχὰς τῆς νεοπλατωνικῆς μεθοδολογίας³, ποῦ πολλὰς φορὰς ἀστοχεῖ σὲ αὐτὴν τὴν πρῶτον φάσιν νὰ ἐκφράσῃ ἐπιτυχῶς τὸ σύνολον τῆς ἀληθείας, ποῦ βιώνει ἡ Ἐκκλησία στὴν καθημερινὴ τῆς εὐχαριστιακὴν ζωὴν. Οἱ ἀνάγκαι τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας, τὰ θεολογικὰ προβλήματα ποῦ ἀνακύπτουν ἀπὸ τὴν διάδοση καὶ ἐξέλιξιν τῆς Ἀρειανικῆς κακοδοξίας καὶ ἡ δυνατότητα προσλήψεως τοῦ χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ ἀποτελοῦν τὰ περιμετρικὰ ὄρια ἐντὸς τῶν ὁποίων ἀναπτύσσεται καὶ εὐδοκίμει τὸ πολυτάλαντο καὶ ἀφομοιωτικὸν τοῦ πνεύμα.

Σὲ ἓνα πρῶτον στάδιον θὰ παραθέσωμε τοὺς σημαντικωτέρους σταθμοὺς καὶ τὰ κύρια βιογραφικὰ στοιχεῖα τοῦ Μαρίου Βικτωρίνου⁴, τὰ ὁποῖα καθώρι-

vue des Sciences Philosophiques et Théologiques, 1963, σσ. 181-204· J. Moingt, "Théologie Trinitaire de Tertullien", Recherches de Science Religieuse 54, 1966, σσ. 337-369· J. Daniélou, Les Origines du Christianisme Latin, Paris 1978, τ. III, σσ. 291-294.

1. J. Moingt, La théologie trinitaire de saint Hilaire de Poitiers, στὸ συλλογικὸν ἔργον Hilaire et son temps, Paris 1969, σσ. 159-173· P. Smulders, La doctrine trinitaire de saint Hilaire de Poitiers, Analecta Gregoriana 32, Rome 1944· L. F. Ladaria, Il prologo di Giovanni nei primi libri del *De Trinitate* di Ilario di Poitiers, Atti del IV simposio di Efeso su s. Giovanni Apostolo, Rome 1994, σσ. 154-177.

2. P. Hadot, Porphyre et Victorinus, τ. 1, Paris 1968, σσ. 11-41.

3. Περισσότερα γιὰ τὸ ζήτημα αὐτὸ βλ. J. Châtillon, Théologie et Philosophie dans l'œuvre de Marius Victorinus, στὸ συλλογικὸν ἔργον Saint Thomas d'Aquin aujourd'hui, Bruges - Paris 1963, σσ. 241-248.

4. Ὁ βίος καὶ τὸ ἔργον τοῦ Βικτωρίνου ἔχει ἐπισταμένως ἐρευνηθῆ καὶ ἡ βιβλιογραφία εἶναι ἀρκετὰ πλήρης. Τὰ γενικὰ στοιχεῖα ποῦ ἐχρησιμοποιήσαμε ἠντλήσαμε ἀπὸ τὴν μελέτην τοῦ P. Hadot, Marius Victorinus. Recherches sur sa vie et ses œuvres, Paris 1971, καὶ ἀπὸ τὸν δ' τόμον τῆς Πατρολογίας τοῦ A. di Berardino, Patrology, vol. IV, "The

σαν τὴν διαμόρφωση τῆς ἐκρηκτικῆς θεολογικῆς του σκέψεως καὶ προβληματικῆς. Κατόπιν θὰ προχωρήσωμεν στὰ βασικὰ σημεῖα τῆς τριαδολογίας του, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ μία γόνιμη καὶ δημιουργικὴ σύνθεση τῆς νεοπλατωνικῆς φιλοσοφίας καὶ τοῦ χριστιανικοῦ μηνύματος περὶ σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου. Σύνθεση, πὺν παρὰ τὸν μυστικὸ τῆς χαρακτῆρα, παραμένει ἐγκλωβισμένη στὶς κατηγορίες τῆς φιλοσοφικῆς τῆς προελεύσεως, ἀλλὰ συγχρόνως θέτει τὶς βάσεις γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τοῦ θεολογικοῦ προβληματισμοῦ περὶ τῶν ἐνδοτριαδικῶν σχέσεων.

Ἡ ὅλη διαπραγματεύση θὰ διατηρήσῃ τὸν εἰσαγωγικὸ τῆς χαρακτῆρα οὕτως, ὥστε ὁ ἀναγνώστης νὰ εἰσέλθῃ στὸν πνευματικὸ κόσμον τοῦ Βικτωρίνου. Τίθενται μόνο μερικὰ ζητήματα, τὰ ὁποῖα προκύπτουν ἀπὸ τὴν μελέτη τοῦ ἔργου του, καθὼς διαπιστώνεται τόσο ἡ συγγένειά του μετὰ τὴν Ἀνατολικὴ θεολογικὴ σκέψη ὅσο καὶ ἡ σημαντικὴ ἐπίδραση, τὴν ὁποία ἤσκησε στὴν διαμόρφωση τῆς λατινικῆς ἀντιλήψεως τῆς Τριαδικότητος τοῦ Θεοῦ¹.

II. Ὁ βίος τοῦ Βικτωρίνου καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ θεολογικοῦ τοῦ ἔργου.

Βασικὲς πηγὲς γιὰ τὴν ζωὴ του ἀποτελοῦν δύο μεγάλες μορφὲς τῆς λατινικῆς γραμματείας, ὁ Ἰερώνυμος καὶ ὁ Αὐγουστῖνος. Ἀπὸ αὐτοὺς ἀντλοῦνται οἱ βασικὲς πληροφορίες γιὰ τὴν ζωὴ του, τὴν φήμη καὶ τὸν σεβασμὸ πὺν ἀπελάμβανε ὡς ῥήτωρ καὶ φιλόσοφος στὴν Ῥώμη, καθὼς ἐπίσης καὶ γιὰ τὴν ζωὴ του ὡς χριστιανοῦ.

Ἀφρικανὸς πιθανὸν τὴν καταγωγὴν, ἐγεννήθη μετὰξὺ τῶν ἐτῶν 281-291. Ἐσταδιοδρόμησε ὡς καθηγητῆς τῆς ῥητορικῆς καὶ τῆς φιλοσοφίας στὸ Athenæum τῆς Ῥώμης κατὰ τὰ ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ Κώνσταντος καὶ ἐτιμήθη γιὰ τὴν προσφορά του στὰ γράμματα καὶ τὴν πνευματικὴ ζωὴ τῆς πόλεως μετὰ προτομὴν στὸ Forum τοῦ Τραϊανοῦ τὸ 354.

Golden Age of Latin Patristic Literature from the Council of Nicea to the Council of Chalcedon", Westminster, Maryland 1986, σσ. 69-80, ἔπουν καὶ ἡ πληρεστέρα βιβλιογραφία.

1. Ἡ Τριαδολογία τοῦ Βικτωρίνου ἀπετέλεσε ἀντικείμενον ἐνδελεχοῦς ἐρεῦνης κατὰ τὸν αἰῶνα πὺν διανύομε. Ὁ ἀναφέρωμε τὶς σημαντικώτερες κατὰ τὴν γνώμη μας μελέτες, ἀπὸ τὶς ὁποῖες μπορεῖ κανεὶς νὰ ἀποκομίσῃ μία σφαιρικὴ ἀποψη γιὰ τὴν θεολογικὴ του σκέψη. E. Benz, Marius Victorinus und der abendländischen Willensmetaphysik, Stuttgart 1932· J. Vergara, La theologia del Espiritu Sancto in Mario Victorino. Explication theologico-filosofica, Ecclesiastica Xaveriana 6, 1956, σσ. 35-125· A. Ziegenaus, Die Trinitarische Ausprägung der göttlichen Seinsfülle nach Marius Victorinus, München 1972· M. Simonetti, All'origine de la formula theologica una essenza - tre ipostasi, Augustiniana 14, 1974, σσ. 173-175· L. Abramowski, Trinitarische und christologische Hypostasen, Theologie und Philosophie 54, 1979, σσ. 38-49· M. Clark, The Trinity in the Latin Christianity, Word Spirituality 16, New York 1985, σσ. 279-282.

Πνεῦμα ἀνήσυχο, με πλουσία καὶ πολὺπλευρο μόρφωση, ὑπεμνημάτισε ἔργα τοῦ Κικέρωνος καὶ τοῦ Βιργιλίου, ἐνῶ ἠρμήνευσε καὶ μετέφρασε στὰ λατινικὰ Ἀριστοτελικὰ καὶ Πλατωνικὰ κείμενα, ὅπως καὶ ἔργα τῶν νεοπλατωνικῶν Πλωτίνου καὶ Πορφύριου. Τὰ ἔργα τῶν τελευταίων διεδραμάτισαν βασικὸ ῥόλο στὴν ἐξέλιξη τῆς σκέψεώς του καὶ τῆς δομησεώς της, ὥστε οἱ φιλοσοφικὲς τους ἀρχὲς ἀπετέλεσαν τὴν κινητήρια δύναμη τῆς μεταστροφῆς του καὶ τὲς βασικὲς γραμμὲς τοῦ θεολογικοῦ του ἔργου. Ὅθι πρέπει νὰ διευκρινισθῆ ὅτι ὁ «εἰδωλολάτρης» Βικτωρίνος τῆς προηγούμενης περιόδου ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τοῦ νὰ εἶναι ἓνας μυστικὸς φιλόσοφος τοῦ ἐπιπέδου τοῦ Πλωτίνου, τοῦ Ἰαμβλίχου ἢ τοῦ Ἰουλιανοῦ, τῶν ὁποίων ἡ φιλοσοφικὴ σκέψη γίνεται ὑπηρετικὴ μιᾶς μυστηριακῆς ζωῆς, ποὺ ὀδηγεῖται καὶ ὀδηγεῖ στὴν «θεουργία». Μέχρι καὶ τῆς μεταστροφῆς του στὸν Χριστιανισμὸ παραμένει πιστὸς στὲς παραδοσιακὲς ἀρχὲς τῆς εἰδωλολατρικῆς κρατικῆς θρησκείας, ἡ ὁποία ὑπηρετεῖ τὴν αἰώνια πόλη, τὲς παραδόσεις της καὶ τὲς προσδοκίεσ της. Στὰ ἔργα του αὐτῆς τῆς περιόδου δὲν ἀνιχνεύονται στοιχεῖα ποὺ νὰ προδίδουν μιὰ βαθυτέρα πνευματικὴ σχέση μεταξὺ τῆς θρησκείας καὶ τοῦ φιλοσοφικοῦ προβληματισμοῦ του. Ὅπως πειστικῶς ἀπέδειξε ὁ P. Hadot τὸ βαθιὰ καλλιεργημένο πνεῦμα του ἀντιμετώπιζε με ἔντονο σκεπτικισμὸ τὰ χριστιανικὰ δόγματα, ὅπως ἡ ἐκ Παρθένου γέννηση τοῦ Χριστοῦ, ἡ Ἀνάσταση, ἐν γένει τὸ θαῦμα. Ἀποφεύγει πάντως τὴν καταδίκη τοῦ θαύματος, μὴ ἀκολουθώντας τὸν δάσκαλό του Πορφύριον¹ στὸ σημεῖο αὐτό. Ἐξισορροπώντας μέσα στὸ εἰδωλολατρικὸ περιβάλλον τῆς Ῥώμης, ὁ Βικτωρίνος, παρὰ τὲς μομφὲς τοῦ Αὐγουστίνου, σὲ κανένα ἔργο του δὲν γίνεται πολέμιος τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ ὑπερασπιστῆς τῶν εἰδώλων, ἢ λατρεία τῶν ὁποίων, ὅπως ἐσημειώσαμε παραπάνω, δὲν ἤσκησε καμία οὐσιαστικὴ ἐπίδραση στὴν φιλοσοφικὴ του ἰδιαιτερότητα. Ἀντιθέτως, με τὴν μεταστροφή του στὸν χριστιανισμὸ ὅλο τὸ φιλοσοφικὸ καὶ πνευματικὸ οἰκοδόμημα ποὺ τὸν ἐχαρακτήριζε συνδυάζονται ἀρμονικῶς με τὸ νέο μήνυμα τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τὲς ἀλήθειες ποὺ περιλαμβάνει. Με τὸν τρόπο αὐτὸ μέσα ἀπὸ ἓνα γόνιμο καὶ δυναμικὸ τρόπο μυεῖται στὰ μυστήρια τοῦ χριστιανικοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ καί, ὡς μυστικὸς νεοπλατωνικὸς φιλόσοφος, τὰ ἐρμηνεύει καὶ τὰ ἐκθέτει διατηρώντας πάντα τὸν πηγαῖο ἀποφατισμὸ τοῦ φιλοσοφικοῦ στοχασμοῦ του.

Σὲ ἡλικία ἀρκετὰ προκεχωρημένη, ὅπως μαρτυρεῖται ἀπὸ τὸν Ἱερώνυμο, τὸ 354 ἀσπάζεται τὸν Χριστιανισμὸ, ἐνῶ τὴν ἰδίαν ἐποχὴ ἢ εἰδωλολατρικὴ Ῥώμη ἀνθίσταται στὸν ἐκχριστιανισμὸ, ποὺ τῆς ἐπιβάλλει ἡ πολιτικὴ τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίου, ὁ ὁποῖος ἔμεινε μονοκράτωρ σὲ Ἀνατολὴ καὶ Δύση μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Κώνσταντος τὸ 350.

1. P. Hadot, Marius Victorinus, ἐνθ' ἄνωτ., σσ. 47-58.

Ὁ Αὐγουστίνος, ὁ ὁποῖος παραδίδει τὶς περισσότερες πληροφορίες γιὰ τὸ συγκεκριμένο γεγονός, ἀποδίδει τὴν μεταστροφή του στὴν ἀνάγνωση τῶν Γραφῶν καὶ τῶν ἄλλων χριστιανικῶν συγγραμμάτων, χωρὶς ὅμως νὰ δίδονται περισσότερες διευκρινίσεις¹. Τὸ δημιουργικὸ του πνεῦμα ἀναζητώντας τὴν Ἀλήθεια συναντᾷ στὸ μήνυμα τοῦ Εὐαγγελίου καὶ στὸ πνεῦμα τῶν χριστιανικῶν συγγραμμάτων τὸ μέγα «κεκρυμμένον» μυστικό. Ἀπὸ τὸ περιεχόμενο τῶν ἔργων του ἐξάγεται τὸ συμπέρασμα ὅτι ἐμελέτησε κυρίως τὸ Εὐαγγέλιο τοῦ Ἰωάννου καὶ τὶς ἐπιστολές τοῦ Παύλου, τὶς ὁποῖες ἐσχολίασε καὶ ἑρμήνευσε, ἐνῶ μπορούμε νὰ διακρίνωμε στὸ πρόσωπο τοῦ Λακτάντιου τὸ πρότυπο ποὺ ἠκολούθησε ὁ Βικτωρίνος κατὰ τὸν τρόπο συγγραφῆς τοῦ ἐρμηνευτικοῦ του ἔργου². Τὸ κείμενο τῆς Καινῆς Διαθήκης ἀποτελεῖ τὸ ἀναγκαῖο πλαίσιο, ἐντὸς τοῦ ὁποῖου διατυπώνεται ἡ πίστη στὴν τριαδικότητα τοῦ Θεοῦ. Ἀγνοεῖ ἢ μάλλον ὑποτιμᾷ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη, καθὼς διακρίνεται γιὰ τὸν ἔντονο ἀντιουδαϊσμό του³. Χωρὶς ἰδιαιτέρα γνώση τῶν πηγῶν τῆς χριστιανικῆς γραμματείας τῶν πρώτων αἰώνων καὶ τῶν ἀλληγορικῶν καὶ τυπολογικῶν μεθόδων, ποὺ ἐχρησιμοποίησαν οἱ ἀπολογητές, ἀντιλαμβάνεται τὴν ἐρμηνευτικὴ προσέγγιση τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ὡς πηγῆς ποικίλων προβλημάτων καὶ αἰρέσεων⁴.

Ὁ Βικτωρίνος συλλαμβάνει τὸ μήνυμα τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ εἰδικῶς τὸ Κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιο, μέσα ἀπὸ τὶς φιλοσοφικὲς προϋποθέσεις τοῦ νεοπλατωνισμοῦ καὶ εἰδικώτερα τῆς Πορφυριανῆς παραδόσεως, διὰ τοῦτο καὶ στὸ ἔργο του ἀνιχνεύονται ὅλες οἱ βασικὲς τῆς ἀρχῆς ἐφαρμοζόμενες στὴν κοσμολογία καὶ τριαδολογία του. Αὐτὸ τὸν ὀδηγεῖ ἀπὸ τὴν πρώτη ἀκόμη στιγμή τῆς μεταστροφῆς του σὲ μία τάση ἀπορρίψεως τῶν περιοριστικῶν, κατὰ τὴν γνώμη του, ὁρίων ποὺ ἔθετε ἡ θεσμοποιημένη ἐκείνη τὴν ἐποχὴ λατρευτικῆ ζωῆ τῶν

1. Ἁγίου Αὐγουστίνου Αἱ Ἐξομολογήσεις, μτφ. Ἄνδρ. Δαλεζίου, βιβλ. Η', Ἀθῆναι 1951, σσ. 166-171.

2. P. Hadot, Marius Victorinus, ἐνθ' ἄνωτ., σσ. 238-239.

3. Ὁ ἀντιουδαϊσμός του ἐκδηλώνεται ἐντόνως στὸ ἐρμηνευτικὸ του ἔργο, στὸ ὅποιο ἀρνεῖται τὴν ταυτότητα τοῦ Θεοῦ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης μετὰ τὸν Θεὸ τῆς Καινῆς. Ὑποστηρίζεται ὅτι σὲ αὐτὸ τὸ σημεῖο εἶναι ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὸ γνωστικὸ σύστημα καὶ τὰ συγγράμματα τοῦ Μαρκιῶνος. K. Schäfer, "Marius Victorinus und die marcionistischen Prologe zu den Paulusbriefen", Revue Bénédictine 80, 1970, σσ. 7-16. Πιστεύομε ὅτι ὑπάρχει ἀκόμη ἕνας βασικὸς λόγος ποὺ ὀδηγεῖ στὸν ἀντι-ιουδαϊσμὸ καὶ ὁ ὁποῖος ἀναφαίνεται στὸ ἐν γένει συγγραφικὸ του ἔργο. Ὁ Ἄρειος καὶ ὁ Ἄρειανισμός, ποὺ τόσο ἐταλαιπώρησε τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὰ χρόνια τῆς μεταστροφῆς τοῦ Βικτωρίνου στὸν χριστιανισμό, ἐχαρακτηρίζοντο γιὰ τὸ ἔντονο μονοθεϊστικὸ τους πνεῦμα, τὸ ὅποιο συνεβάρδιζε μετὰ τὸν Ἰουδαϊσμό, τοὺς δυναμικοὺς μοναρχιανούς καὶ τὸν Φίλιωνα. Ἡ ἀπόδοση λοιπὸν τῶν τάσεων αὐτῶν στὴν Παλαιὰ Διαθήκη καὶ ἡ ἄγνοιά του γιὰ τὴν Ὀρθόδοξο ἐρμηνεία τῆς συνετέλεσαν στὴν περιθωριοποίησή της ἐντὸς τοῦ θεολογικοῦ του ἔργου.

4. P. Hadot, Marius Victorinus, ἐνθ' ἄνωτ., σσ. 237-246.

χριστιανῶν. Κατὰ τὸν ἴδιο ἡ ἔννοια τῆς Ἐκκλησίας δὲν μπορεῖ νὰ περιορίζεται εἰς τὰ οἰκοδομήματα, ἐντὸς τῶν ὁποίων τελοῦνται οἱ ἱεροτελεστίες. Πραγματικὸς ναὸς τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ καὶ συνείδηση. Ἡ παρουσία τῶν χριστιανῶν στοὺς ναοὺς καὶ ἡ συμμετοχὴ τους στὰ μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας δὲν ἀποτελοῦν τὸ ἰδιάζον κριτήριον γιὰ τὴν αὐτότητά τους, ἀλλὰ ἡ πίστη στὸν Χριστὸ καὶ ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν Θεὸ Πατέρα, ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ¹. Ἡ ἐν Χριστῷ ζωὴ δὲν ἀπέχει ἀπὸ τὴν πνευματικὴν ζωὴ τοῦ φιλοσόφου κατὰ τὸ σύστημα τῶν νεοπλατωνικῶν².

Ὁ χριστιανικὸς περίγυρος, στὸν ὁποῖο ἐντάσσεται ὁ Βικτωρίνος μετὰ τὴν βάρπτισή του, πιθανολογεῖται ὅτι εἶναι ἡ αἰγυπτιακὴ κοινότητά τῆς Ῥώμης³. Τὸ ἐνδεχόμενον αὐτό, παρ' ὅτι δὲν γίνεται ἀποδεκτὸ ἀπὸ τὸ σύνολο τῶν ἐρευνητῶν, θὰ μποροῦσε νὰ δώσῃ ἀρκετὲς ἀπαντήσεις γιὰ τὶς πατερικὲς πηγὰς τοῦ ἀντιαρειανικοῦ τοῦ ἀγῶνα, καθὼς ἀρκετοὶ τὸν θεωροῦν ὅτι ἔχει δεχθῆ ἐπιδράσεις ἀπὸ τὶς θέσεις τοῦ Μ. Ἀθανασίου καὶ τῆς λεγομένης Ἀλεξανδρινῆς Ἐρμηνευτικῆς Σχολῆς⁴.

Ἀπὸ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ χριστιανικοῦ τοῦ βίου θεωρεῖ καθήκον του νὰ ἀντιπαλαίσῃ πρὸς τὴν λαίλαπα τοῦ Ἀρειανισμοῦ⁵. Γνωρίζει τὶς φιλοσοφικὲς του προϋποθέσεις καὶ τὴν ἀντιμετώπισή του μέσα ἀπὸ τὰ πρακτικὰ τῆς συνόδου τοῦ Σιρμίου τὸ 358. Ἡ συγγραφικὴ του δράση ἔναντι τοῦ Ἀρειανισμοῦ εἶναι πλουσιωτάτη παρὰ τὸ σύντομο διάστημα — περίπου 8 ἔτη — ποὺ ἐμεσολάβησε μετὰ τὴν μεταστροφῆς του (354) καὶ τοῦ θανάτου του⁶.

Βαθὺς γνώστης τῶν ἀριστοτελικῶν καὶ πλατωνικῶν φιλοσοφικῶν προϋποθέσεων, ἀναλαμβάνει τὴν ὑπεράσπιση τῆς ὁμοουσιότητος τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ κάνοντας χρῆσιν τοῦ ὅρου «ὁμοούσιος» τὴν ἐποχὴ, ὅπου οἱ κύριοι εἰσηγητὲς του, γιὰ λόγους ποὺ ἔχουν σχέση μετὰ τὶς θεολογικὲς καὶ φιλοσοφικὲς δομὰς τῆς θεολογικῆς σκέψεως καὶ δεκτικότητος τῶν χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς, συγκλίνουν πρὸς τὸν ὅρο «ὁμοούσιος»⁷. Κύριος ἐκφραστὴς αὐτῆς τῆς

1. P. Courcelle, *Parietes faciunt christianos?*, Melanges d'archéologie, d'épigraphie et d'histoire offerts à Jérôme Carcopino, Paris 1948, σσ. 241-248.

2. P. Hadot, *Marius Victorinus*, ἐνθ' ἄνωτ., σσ. 247-248· τοῦ αὐτοῦ, *Porphyrius et Victorinus*, σ. 94.

3. K. Gamber, *Ein kleines Fragment aus der Liturgie Roms des 4. Jahrhunderts*, Revue Bénédictine 75, 1967, σσ. 148-165.

4. P. Hadot, *Marius Victorinus*, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 252.

5. Τὸ βασικὸ τοῦ ἔργου, μέσα στὸ ὁποῖο ἀναπτύσσεται ἡ βαθύτατα φιλοσοφικὴ θεολογικὴ του σκέψη, εἶναι τὸ *Adversus Arium*.

6. Γιὰ τὸ σύνολο τοῦ συγγραφικοῦ τοῦ ἔργου, καθὼς καὶ τὴν χρονολογικὴν τους σειράν βλ. τὴν μελέτη τοῦ P. Hadot, *Marius Victorinus*, ἐνθ' ἄνωτ., σσ. 253-262.

7. Σχετικῶς μετὰ τὴν διαδοχὴ τῶν ὄρων καὶ τὴν χρῆσιν τους στὰ θεολογικὰ καὶ φιλοσοφικὰ κείμενα βλ. Γ. Φλορόφσκυ, *Οἱ Ἀνατολικοὶ Πατέρες τοῦ 4^{ου} αἰ.*, Θεσσαλονίκη 1991,

τάσεως εἶναι ὁ Βασιλείος Ἀγκύρας, ὁ ὁποῖος εὕρισκει κατ' ἀρχὰς συμφώνους στὴν Ἀνατολὴ τὸν Μ. Ἀθανάσιο καὶ στὴν Δύση τὸν Ἰλάριο Πικταβίου. Τὰ πρακτικὰ τῆς συνόδου τοῦ Σιρμιού, ἡ ὁποία ἦταν μία προσωπικὴ ἐπιτυχία τοῦ Βασιλείου Ἀγκύρας, τὰ ὑπομνήματά του, ποὺ ἀπετελοῦσαν μέρος τοῦ φακέλου τῆς συνόδου, καθὼς ἐπίσης καὶ τὸ σύμβολο τῆς Ἀντιοχείας τοῦ 341 καὶ οἱ Ἀναθεματισμοὶ τῆς συνόδου τῆς Ἀγκύρας τὸ Πάσχα τοῦ 358¹, εἶναι γιὰ τὸν Βικτωρίνο ἡ πρώτη πρόκληση γιὰ νὰ ὑπερασπισθῇ τὴν ἀλήθεια τῆς θεότητος τοῦ Χριστοῦ καὶ τὸ σωτηριολογικὸ μῆνυμα ποὺ ἐμπεριέχει. Ἀντιδρᾷ στὸν ὄρο «ὁμοιούσιος», ποὺ προτείνει ὁ Βασιλείος Ἀγκύρας, προτείνοντας τὸν ὄρο «ὁμοούσιος». Θεωρεῖ τὸν ὄρο «ὁμοιούσιος» ὡς θεολογικῶς καὶ φιλοσοφικῶς ἀντιφάσκοντα. Κατὰ τὸν ἴδιο μποροῦμε νὰ ἔχωμεν ὅμοιες ιδιότητες τῆς οὐσίας ἀλλὰ ὄχι ὅμοιες οὐσίες, ποὺ νὰ ταυτίζωνται². Παράλληλως ἀπορρίπτει τὸ ἐπιχείρημα τοῦ Βασιλείου Ἀγκύρας βάσει τοῦ ὁποίου τὸ «ὁμοούσιος» προϋποθέτει προϋπάρξη μιᾶς οὐσίας, ἀπὸ τὴν ὁποία ἐν συνεχείᾳ προῆλθαν ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱός. Κατὰ τὸν Βικτωρίνο μοναδικὴ αἰτία τῆς θεότητος, τῆς οὐσίας, τοῦ Υἱοῦ καὶ ὅλων τῶν ὑπάρξεων εἶναι τὸ πρόσωπο τοῦ Πατρὸς καὶ ὄχι μία προϋπάρχουσα ἀπρόσωπος οὐσία³. Μόνο ὁ ὄρος «ὁμοούσιος» μπορεῖ νὰ ὑποδηλώσῃ τὴν συνεχῆ καὶ προαιώνιο ἐνότητα Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο νὰ προκαλέσῃ ἀνατροπὴ τοῦ τρόπου σκέψεως τῶν Νεο-Ἀρειανῶν. Τοιοῦτοτρόπως ἐπιχειρεῖ νὰ ἀναιρέσῃ ἐξ ἀρχῆς ὅλα τὰ ἐπιχειρήματα καὶ θεωρήματα τῶν Ἀρειανῶν χρησιμοποιώντας τὴν μέθοδο ἀνταλλαγῆς ἐπιστολῶν μὲ ἓνα ἀνύπαρκτο πρόσωπο, τὸν Candidus, στὸ ὁποῖο συγκεκριμενοποιοῦνται ὅλες οἱ πιθανὲς ἀντιρρήσεις ποὺ θὰ εἶχε ἓνας ὀπαδὸς τοῦ Ἀρειανισμοῦ τοῦ δ' αἰ. στὴν Λατινικὴ Δύση⁴. Χωρὶς ὅμως νὰ τὸ ἀντιλαμβάνεται, ἀποδέχεται καὶ ἐφαρμόζει στὰ συγγράμματά του ὅλες τὶς ἀρχές καὶ τὶς ἐρμηνεῖες, μὲ τὶς ὁποῖες ὁ Βασιλείος Ἀγκύρας ἐπιχειρεῖ νὰ διασαφηνίσῃ τὴν κοινὴ οὐσία τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ⁵, ἐνῶ σὲ ἀρκετὰ σημεῖα οἱ παρατηρήσεις του ταυτίζονται

σσ. 27-31· M. Simonetti, *La crisi Ariana nel IV secolo*, Roma 1975, σσ. 251 κέξ. Εἰδικώτερα γιὰ τὸν Βικτωρίνο σσ. 287-298.

1. Ἰ. Καλογήρου, *Τὸ τριαδικὸν δόγμα κατὰ τὸν 4^ο αἰ.*, ΕΕΘΣΠΘ 13, 1968, σσ. 326-335.

2. Marius Victorinus, *Adversus Arium*, I,30, I,41, II,2 (ἀπὸ τὴν ἔκδοσιν τοῦ P. Hadot - P. Henry, *Marius Victorinus, Traités théologiques sur la Trinité*, Sources Chrétiennes 68-69, Paris 1960). Παρομοίᾳ θέσῃ ἐκφράζει καὶ ὁ Μ. Ἀθανάσιος. Πρβλ. Ἰ. Καλογήρου, *Τὸ τριαδικὸν δόγμα κατὰ τὸν 4^ο αἰ.*, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 334, Γ. Φλορόφσκυ, *Οἱ Ἀνατολικοὶ Πατέρες τοῦ 4^{ου} αἰ.*, ἐνθ' ἄνωτ., σσ. 38-40.

3. Marius Victorinus, *Adversus Arium*, I,29.

4. M. Meslin, *Les Ariens d'Occident*, Paris 1968, σ. 122. Ἐπίσης M. Simonetti, *Nota sull'Ariano Candido*, *Orpheus* 10, 1963, σσ. 151-157.

5. P. Hadot, *Marius Victorinus*, ἐνθ' ἄνωτ., σσ. 268-269, 276-278.

μὲ τοῦ Μ. Ἀθανασίου. Ἡ προσπάθειά του προοδευτικῶς ἐκδηλώνεται μὲ δυναμικώτερο τρόπο καὶ μὲ τὴν χρήσιν τῆς νεοπλατωνικῆς μεθοδολογίας ἐπιχειρεῖ νὰ ἀποδείξῃ τὴν ὀρθότητα καὶ τὴν συνέπεια στὴν λογικὴ τῶν ἀληθειῶν τοῦ Εὐαγγελίου, πού ἀναφέρονται στὸν Θεό, καθὼς νέα δεδομένα καὶ προβληματισμοὶ πού προέρχονται ἀπὸ τὶς ἀλλεπάλληλες συνόδους (Σίριμο, θέρους τοῦ 358, — Σίριμο, Μάιος 359 — Ρίμινι, τέλος 359), δημιουργοῦν νέες ἐντάσεις στὴν ἐκκλησιαστικὴ ζωὴ, πού κινδυνεύει νὰ ἀλωθῇ ἀπὸ τὴν δυναμικὴ τοῦ Ἀρειανισμοῦ¹.

Στὴν ἐξόχως ἐνδιαφέρουσα θεολογικὴ του παραγωγὴ ἢ Ἐνανθρώπησι, ὁ Σταυρός, ἢ Ἀνάστασις, ἢ ἀποστολὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ Πνεύματος στὸν κόσμον, εὐρίσκουν τὴν ὀρθότητά τους ἐρμηνεία μέσα στὸ δόγμα τῆς ὁμοουσιότητος τῶν τριῶν προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος. Ὅλη του ἢ τριαδολογία κινεῖται ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς σωτηριολογίας, γι' αὐτὸ καὶ ὑπερασπίζει μὲ σαφήνεια καὶ τὴν ὁμοουσιότητα τοῦ Πνεύματος καὶ εἰσάγει γιὰ πρώτη φορὰ τὴν ψυχολογικὴ ἐρμηνεία γιὰ τὸν προσδιορισμὸ τῶν ἐνδοτριαδικῶν σχέσεων.

Ἡ προβληματικὴ του παραμένει πάντα ἐπίκαιρος στὶς ἱστορικὲς συνθηκὰς πού τὴν παράγουν. Καταπολεμεῖ τὸν Ἀρειανισμὸ στὶς φιλοσοφικὲς του θεμελιώσεις χρησιμοποιοῦν ὡς ὄπλο τὴν νεοπλατωνικὴ φιλοσοφία² καὶ τὴν δρολογία τῶν προγενεστέρων ἀντι-ἀρειανικῶν συγγραμμάτων³. Παραμένει μυστικὸς στὸν τρόπο ἐκθέσεως τῶν ἐνδοτριαδικῶν σχέσεων, καθὼς μένει πιστὸς στὸν φιλοσοφικὸ τοῦ ἀποφατισμὸ, ἀλλὰ μὲ δυναμισμὸ θεμελιώνει φιλοσοφικῶς τὴν Τριαδικότητα καὶ τὸ ὁμοούσιο τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος μὲ τὴν ἀρχὴ τῆς θεότητος, ἤτοι τὸν Πατέρα.

Τὰ ἐρμηνευτικὰ του ἔργα, πού ἦταν καὶ τὰ τελευταῖα τῆς ζωῆς του⁴, τὸν καθιέρωσαν ὡς τὸν πρῶτο σχολιαστὴ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου⁵. Ἀπὸ αὐτὰ γνωρίζομε σήμερα τὶς ἐρμηνεῖες τῶν ἐπιστολῶν Πρὸς Γαλάτας, Πρὸς Φιλιππησίους καὶ Πρὸς Ἐφεσίους. Ἐνδείξεις ἐπίσης ὑπάρχουν γιὰ σχολιασμὸ τῆς Πρὸς Ῥωμαίους καὶ τῶν δύο ἐπιστολῶν Πρὸς Κορινθίους⁶. Βασικὴ ἀρχή, στὴν ὁποία ὑποτάσσεται καὶ ἡ μεθοδολογία του εἶναι ὅτι ἡ σω-

1. B. Citterio, Osservazioni sulle opere cristiane di Mario Vittorino, Scuola Catholica 65, 1937, σσ. 505-507. Σχετικῶς μὲ τὶς συνόδους αὐτὲς καὶ τὸ θεολογικὸ τους ἔργο βλ. G. Alberigo, Les Conciles Oecumeniques. L'Histoire, Paris 1994, σσ. 49-54.

2. P. Henry, Plotin et l'Occident, Louvain 1934, σσ. 49-60.

3. L. Abramowski, Trinitarische und christologische Hypostasen, ἐνθ' ἄνωτ., σσ. 41-47.

4. Ἡ ἀκριβὴς ἡμερομηνία τοῦ θανάτου του δὲν ἔχει προσδιορισθῆ, ἀλλὰ πιθανολογεῖται ἀπὸ τοὺς περισσοτέρους μελετητὲς ὅτι εἶναι περίπου ἢ διετία 363-365.

5. A. Souter, The Earliest Latin Commentaries on the Epistles of St Paul, Oxford 1927, σσ. 8-38.

6. P. Hadot, Marius Victorinus, ἐνθ' ἄνωτ., σσ. 285-302.

τηρία εὐρίσκειται σέ ἄμεσο συνάφεια με τὸν ἐσωτερικὸ δυναμισμὸ τῆς πίστεως στὸν Θεὸ καὶ ὄχι με τὶς ἐκδηλώσεις τῆς, πού ὑπακούουν σέ ἐξωτερικὲς κανονιστικὲς ἀρχές¹. Ἡ πίστη στὸν Θεὸ ταυτίζεται με τὴν γνώση καὶ ἀναγνώριση τοῦ Χριστοῦ ὡς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὸν φωτισμὸ τῆς ψυχῆς², ἀπὸ τὴν ἀναγεννητικὴ ἐνέργεια τοῦ Πνεύματος³.

Οἱ τρεῖς «Ἕμνοι πρὸς τὴν Ἁγία Τριάδα» εἶναι τὸ πρῶτο χρονολογικῶς ἔργο τοῦ Βικτωρίνου, τὸ ὁποῖο πιθανώτατα ἐγράφη λίγο μετὰ τὴν μεταστροφή του στὸν Χριστιανισμὸ ἢ ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς βαπτίσεώς του⁴. Πρόκειται γιὰ ἓνα εἶδος προσωπικῆς προσευχῆς καὶ εὐχαριστίας, τὸ ὁποῖο δὲν εἶχε λειτουργικὴ σκοπιμότητά⁵. Τὸ θεματικὸ περιεχόμενον τοῦ πρώτου Ἕμνου, ἐνθουσιῶδες καὶ πληρὲς ἐλπίδος, διατηρεῖ πολλὰ κοινὰ σημεῖα με τοὺς Ἕμνους I καὶ II τοῦ Συνεσίου⁶. Εἶναι ἓνα αἰσιόδοξο ἄσμα, στὸ ὁποῖο ὑμνεῖται τὸ ὁμοούσιον τῶν τριῶν προσώπων καὶ ἡ ζωοποιὸς καὶ σωτηριώδης δύναμη τοῦ Θεοῦ στὸν κόσμον.

Ὁ δεῦτερος καὶ τρίτος Ἕμνος εἶναι ἀφιερωμένοι στὸ μυστήριον τῆς Ἁγίας Τριάδος καὶ τῆς σωστικῆς ἐνεργείας τῆς στὸν κόσμον. Εἶναι ἡ ἀποκρυστάλλωση τῆς φιλοσοφικῆς ἰδιοσυγκρασίας τοῦ Βικτωρίνου, ἡ ὁποία προσεγγίζει τὴν θεότητα με τὶς κατηγοριοποιήσεις τῆς νεοπλατωνικῆς παραδόσεως. Ἐδῶ ἡ φιλοσοφικὴ θεμελίωση τοῦ ὁμοουσίου τῶν τριῶν προσώπων ὑπηρετεῖ τὸ γεγονός τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ ἐνεργῶν στὸν κόσμον Θεὸς εἶναι αὐτὸς πού ἀνὰ τοὺς αἰῶνας παρέχει στὰ ὄντα τὸ «εἶναι», τὴν «ζωήν» καὶ τὴν «σωτηρία», ὡς εὐδοκῶν Πατῆρ, ὡς δημιουργῶν Υἱὸς καὶ ὡς τελειοποιῶν Πνεῦμα⁷. Ἡ

1. E. Benz, Marius Victorinus und der abendländischen Willensmetaphysik, ἐνθ' ἄνωτ., σσ. 144-188.

2. Σχετικῶς με τὸν τρόπο πού ὁ Βικτωρίνος ἀντιλαμβάνεται τὶς λειτουργίες τῆς ψυχῆς καὶ τὸν φωτισμὸ τοῦ Πνεύματος βλ. M. Clark, The Psychology of Marius Victorinus, Augustinian Studies 5, 1974, σσ. 149-166.

3. P. Hadot, Marius Victorinus, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 299.

4. Ἀυτόθι, σ. 259.

5. Ἀργότερα μόνο ἀσχετὴ συγκεκριμένη ἐπίδραση στὴν λειτουργικὴ παράδοση τῆς Δύσεως. βλ. P. Hadot, Marius Victorinus et Alcuin, Archives d'histoire doctrinale et littéraire du Moyen Age 21, 1954, σσ. 5-19. Ἐπίσης, τοῦ αὐτοῦ, Les hymnes de Victorinus et les hymnes Adesto et Miserere d'Alcuin, Archives d'histoire doctrinale et littéraire du Moyen Age 27, 1960, σσ. 7-17.

6. P. Hadot, Marius Victorinus, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 281.

7. Ὁ Βικτωρίνος ἐρμηνεύοντας τὴν ἐνέργεια τῶν τριῶν προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος προσεγγίζει κατὰ πολλὴ τὴν Οἰκονομικὴ Τριάδα τῶν Πατέρων τῆς Ἀνατολῆς, οἱ ὁποῖοι στὴν μία καὶ κοινὴ ἐνεργητικὴ φανέρωση τῆς Τριάδος στὸν κόσμον σημαίνουν τὴν ἑτερότητα τῶν ὑποστάσεων στὸ διαφορετικὸ ἔργο πού ἐπιτελεῖ ἡ κάθε μία. Τὸ κατ' ἐξοχὴν ἔργο του, στὸ ὁποῖο φανερώνεται αὐτὴ ἡ προσέγγιση εἶναι ὁ Τρίτος Ἕμνος, τὸν ὁποῖο κατωτέρω ἀποδίδομε στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα.

κατανόηση τῶν Ὑμνων προϋποθέτει τὴν γνώση σὲ γενικὲς γραμμὲς τῆς τρι-
αδολογίας τοῦ Βικτωρίνου πού συντίθεται καὶ ἀναπτύσσεται στὸ ἔργο του κα-
τὰ τοῦ Ἀρειανισμοῦ. Γι' αὐτὸν τὸν λόγο συνοπτικῶς θὰ ἐκθέσωμε τὰ βασι-
κὰ σημεῖα τῆς, ὥστε νὰ γίνῃ εὐκολώτερον ἀντιληπτὸς ὁ μυστικὸς, δυσνόητος
καὶ πολλὰς φορὲς σκοτεινός, ὅπως τὸν ἐχαρακτήρησε ὁ Ἱερώνυμος, χαρακτῆρ
τοῦ ἔργου του¹.

III. Ἡ Τριαδολογία του.

Κατὰ τὸ σχῆμα πού υἱοθετεῖ ὁ Βικτωρίνος, γιὰ νὰ ἐκφράσῃ τὸν τρόπο
ὑπάρξεως τῶν τριῶν προσώπων τῆς Ἀγίας Τριάδος, ἀναγνωρίζονται τὰ βασι-
κὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς «οἰκονομικῆς Τριάδος», ὅπως τὴν ἐξέφρα-
σε καὶ κατενόησε ἡ Ἀνατολὴ τὸν δ' καὶ ε' αἰ.² Ἡ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ εἶναι
μία, καθὼς μία εἶναι ἡ οὐσία του, στὴν δὲ ἐνεργητικὴ φανέρωση στὸν κόσμο
διατηρεῖται καὶ καθορίζεται μὲ σαφήνεια ὁ ἰδιαιτέρος ρόλος ἐκάστου προσώ-
που³. Μόνον πού ὁ Βικτωρίνος ταυτίζει τὴν ἐνεργητικὴ φανέρωση καὶ τὴς ἰ-
διαιτέρες ἐκφάνσεις τῆς σὲ κάθε πρόσωπο μὲ τὴς ἐνδοτριαδικὲς σχέσεις⁴, ἐνῶ
κατὰ τὴν ὑπεράσπιση τῆς ὁμοουσιότητος τῶν προσώπων τῆς Ἀγίας Τριάδος
ταυτίζει οὐσία καὶ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ⁵. Ἡ εἰκόνα πού διαπιστώνεται ἀπὸ τὴν
φανέρωση τῆς Τριάδος στὸν κόσμο ταυτίζεται μὲ τὴν γνώση τοῦ τρόπου ὑπάρ-
ξεως τῆς Τριάδος καθ' ἑαυτήν⁶. Αὐτὸ ὀφείλεται στὸ νεοπλατωνικὸ μοντέλο
ἐρμηνείας πού χρησιμοποιοῦ καὶ στὴν ὀρολογία του, ἡ ὁποία εἶναι δάνειο ἀπὸ
τοὺς προγενεστέρους νεοπλατωνικούς, Πλωτῖνο, Νουμῆνιο καὶ Πορφύριο καὶ
τὴν παράδοση τῶν στωϊκῶν⁷. Ἡ αἰτία τῆς θεότητος καὶ ὄλων τῶν ὑπάρξεων

1. Ἱερώνυμος, De viris Illustribus, Κείμενο - Μετάφραση - Σχόλια, Κ. Σιαμάκη, Θεσσαλονίκη 1992, σ. 253.

2. Ν. Μαρτσούκα, Δογματικὴ καὶ Συμβολικὴ Θεολογία, τ. Β', ἐνθ' ἄνωτ., σσ. 95 κέξ.

3. Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας προεχώρησαν σὲ ἓνα σαφὲ διαχωρισμὸ μετὰ τὴν ἀ-
ιδίου καὶ τῆς οἰκονομικῆς Τριάδος, ἀπὸ τὴν στιγμή πού ἡ σύγχυση τῶν δύο στὰ ἔργα τῶν
ἀρειτικῶν τοῦ δ' αἰ. ἀπειλοῦσε τὸ σωτηριολογικὸ μήνυμα τοῦ Εὐαγγελίου. Περισσότερα βλ.
Ν. Μαρτσούκα, Δογματικὴ καὶ Συμβολικὴ Θεολογία Γ', Θεσσαλονίκη 1997, σσ. 84 κέξ.
Βασικὴ ἐπίσης εἶναι ἡ συμβολὴ τῶν Καππαδοκῶν Πατέρων στὴν σαφὴ διάκριση οὐσίας καὶ
ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία καθορίζει καὶ τὰ ἀκριβῆ πλαίσια τῆς ὀρθῆς ἐρμηνείας τοῦ Τριαδι-
κοῦ δόγματος. Πρβλ. Γ. Μαρτζέλου, Οὐσία καὶ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸν Μέγαν Βασι-
λειον, Πράχτ. ΕΕΘΣΠΘ 27, ἀρ. 38, Θεσσαλονίκη 1984.

4. Marius Victorinus, Adversus Arium, III, 6-9.

5. Αὐτῶν, III, 8: "...Vita enim pater et vita filius quæ οὐσία est. Item motus pater
et motus filius quæ etiam hæc οὐσία est... Quicquid enim vel agit atque operatur, οὐσία,
et ubi magis οὐσία verbum".

6. Marius Victorinus, Adversus Arium, IV, 19-20.

7. P. Hadot, Porphyre et Victorinus, ἐνθ' ἄνωτ., σσ. 45-143, 213-246.

εἶναι ὁ ἀγέννητος καὶ ἀνάιτιος Θεὸς Πατήρ, ἐκ τοῦ ὁποῦ ὡς «κίνησις» γεννᾶται ὁ προϋπάρχων τῆς δημιουργίας Υἱός, ἀφοῦ εὐρίσκεται «δυναμίει ἐν τῷ Θεῷ Πατρὶ» καὶ ταυτίζεται μαζί του¹, χωρὶς νὰ εἶναι «ὁ αὐτός»². Διακρινόμενος τοῦ Πατρὸς γνωρίζεται ὡς Λόγος, ὡς Σοφία καὶ Ζωή, ὡς «ἀίδιος κίνησις» καὶ ἐνεργητικὴ φανέρωση πρὸς τὸν κόσμον, ἐνῶ ἐπιστρέφων στὸν Πατέρα, προσάγων σὲ αὐτὸν ὅλον, ἀναγνωρίζεται ὡς Πνεῦμα³. Τὸ Πνεῦμα εἶναι ὁ σύνδεσμος τοῦ Πατρὸς μὲ τὸν Υἱό⁴. Ἡ ἐνότητά τοῦ Θεοῦ ταυτίζεται μὲ τὴν μοναρχία τοῦ Πατρὸς. Γιὰ τὴν ἐρμηνεία τῆς Τριαδικότητος τοῦ Θεοῦ χρησιμοποιεῖται τὸ νεοπλατωνικὸ σχῆμα *esse - vivere - intelligere*⁵ (εἶναι - ζῆν - νοεῖν), καθὼς ἡ κίνησις τοῦ «εἶναι» πρὸς τὰ ἕξω ἐκδηλώνεται ὡς Ζωή, ἐνῶ ἡ ἐπιστροφή του «ἐν ἑαυτῷ» ὡς Σοφία καὶ Γνώσις⁶. Σὲ κανένα σημεῖο τῆς συναφείας δὲν θὰ πρέπει νὰ μᾶς διαφεύγη τὸ χωροχρονικὸ πλαίσιο, ἐντὸς τοῦ ὁποῦ γράφει ὁ Βικτωρίνος, οἱ διδασκατικὲς καὶ ἀντιαιρετικὲς ἀνάγκες τῆς χριστιανικῆς κοινότητος τῆς Ῥώμης καὶ ὁ «κανόνας τῆς πίστεως» ποὺ προσπαθεῖ νὰ

1. Marius Victorinus, *Adversus Arium*, IV,26: "Neque pater neque filius ante egressum foras, sed unum ipsum solum".

2. Marius Victorinus, *Hymnus*, I, στ. 11-28 καὶ *Hymnus*, III, στ. 259-264.

3. Marius Victorinus, *Hymnus*, I, στ. 71-73. Γιὰ τὸν τρόπο ποὺ ἀντιλαμβάνονται ὁ Βικτωρίνος καὶ ὁ Αὐγουστίνος τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ὡς ἐπιστροφή τοῦ Υἱοῦ στὸν Πατέρα βλ. B. de Margerie, *La Trinité Chrétienne*, Paris 1975, σσ. 163-164.

4. Marius Victorinus, *Adversus Arium*, I,57· Marius Victorinus, *Hymnus*, III, στ. 242-246. Ὁ ἴδιος χαρακτηρισμὸς συναντᾶται στὸν Hilaire de Poitiers, *Opus Historicum*, PL 10, 656C καὶ στὸν Ἐπιφάνιο Κύπρου, *Λόγος Ἀγκυρωτός*, PG 43, 28· Καὶ τὸ μὲν πνεῦμα ἅγιον πνεῦμα, ὁ δὲ υἱὸς υἱός, τὸ δὲ πνεῦμα παρὰ πατρός ἐκπορευόμενον καὶ τοῦ υἱοῦ λαμβάνον, «ἐρρευνῶν τὰ βῆθη τοῦ θεοῦ», ἀναγγέλλον τὰ τοῦ υἱοῦ ἐν κόσμῳ, ἀγιάζον ἀγίους διὰ τῆς τριάδος, τρίτον τῆ ὀνομασία (ἐπειδὴ ἡ τριάς ἐστὶν ὁ) πατήρ καὶ ὁ υἱὸς καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα...), ἐπισφραγὶς τῆς χάριτος, σύνδεσμος τῆς τριάδος, οὐκ ἀλλότριον τοῦ ἀριθμοῦ, οὐ διεστῶς τῆς ὀνομασίας, οὐ ξένον τῆς δωρεᾶς, ἀλλ' εἰς θεὸς μία πίστις εἰς κύριος...· τοῦ αὐτοῦ Πανήριον, PG 41, 292· πνεῦμα θεῖον πνεῦμα δόξης πνεῦμα Χριστοῦ πνεῦμα πατρός, πνεῦμα γὰρ τοῦ πατρός, φησί, τὸ λαλοῦν ἐν ὑμῖν καὶ τὸ πνεῦμά μου ἐφέστηκεν ἐν μέσῳ ὑμῶν, τρίτον τῆ ὀνομασία ἴσον τῆ θεότητι, οὐκ ἠλλοιωμένον παρὰ πατέρα καὶ υἱόν, σύνδεσμος τῆς τριάδος, ἐπισφραγὶς τῆς ὁμολογίας. Ἡ γραμμικεῖα γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ εἶναι ἀρκετὰ πλουσία καὶ φθάνει μέχρι τὸν Ὀριγένη, βλ. B. de Margerie, *Introduction à l'histoire de l'exégèse*, Paris 1983, τ. III, σσ. 157-170.

5. Marius Victorinus, *Adversus Arium*, III,4-5. 8 καὶ IV,21-22. 25-26· Marius Victorinus, *Hymnus*, III, στ. 38-40. Τὴν προγενεστέρα φιλοσοφικὴ παράδοση ἀπὸ τὴν ὁποία τὸ σχῆμα αὐτὸ εἰσῆλθε στὴν χριστιανικὴ Τριαδολογία βλ. στίς μελέτες τῶν M. Clark, *The Trinity in the Latin Christianity*, ἐνθ' ἄνωτ., σσ. 279-282· τοῦ αὐτοῦ, *The Neoplatonism of Marius Victorinus the Christian*, in *Neoplatonism and Early Christian Thought*, London 1981, σσ. 153-159· M. J. Edwards, *Porphyry and the intelligible triad*, *The Journal of Hellenic Studies* 110, 1990, σσ. 14-25.

6. Marius Victorinus, *Adversus Arium*, I,51, 57.

ἐρμηνεύσῃ. Σὲ αὐτὸν τὸν «κανόνα» ἡ θεότητα τοῦ Πνεύματος δὲν ὁμολογεῖται ξεκάθαρα, ἐνῶ κυριαρχοῦν τὰ δύο πρόσωπα τῆς Τριάδος, ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱός¹. Πολλοὶ μάλιστα Πατέρες τῆς Δύσεως ταυτίζουν τὸ Πνεῦμα μὲ τὸν Υἱό². Ἡ ἀνάπτυξη τῆς πνευματολογίας του καὶ ἡ σύνδεση τοῦ Πνεύματος μὲ τὸν Υἱὸ ἀποτελεῖ ἴσως τὴν πρώτη προσπάθεια ἀντιμετωπίσεως τῶν νεοεμφανιζομένων πνευματομάχων, ποὺ ἀναδύονται ἀπὸ τὰ ἐνδότερα τοῦ Ἀρειανισμοῦ³.

Βασικὸ σημεῖο τῆς Τριαδολογίας τοῦ Βικτωρίνου εἶναι οἱ δύο Δυνάδες, οἱ ὁποῖες συνθέτουν τὴν Τριάδα⁴. Κατὰ τὴν πρώτη δυνάδα ὁ Θεὸς Πατὴρ εἶναι ἡ ἰδία ἡ οὐσία τῆς θεότητος, στὴν ὁποία ὁ Υἱὸς εἶναι ὁμοούσιος, καθὼς προέρχεται οὐσιωδῶς ἀπὸ τὴν πρώτη αἰτία καὶ ἀρχὴ τῆς θεότητος, τὸν Πατέρα⁵. Αὐτὸς εἶναι ἡ πηγὴ τῆς Ζωῆς, ἡ ὁποία διαχέεται καὶ διαπερᾷ τὰ ὄντα⁶. Ἡ πραγματικότητα τῆς θεότητος καὶ τῆς ὑποστάσεως τοῦ Υἱοῦ θεμελιώνεται στὸ ὅτι ἡ «κεκρυμμένη» καὶ «ἀπροσδιόριστος» ὑπόστασις τοῦ Πατρὸς, ἡ ὁποία ταυτίζεται μὲ τὴν οὐσία του, κοινωνεῖ καὶ παρέχει ὅλα τὰ ὄντολογικὰ τῆς γνωρίσματα στὸ γέννημά της κατὰ τὴν ἀίδιο κίνησή της⁷. Ὁ Πατὴρ εἶναι ἡ οὐσία τῆς θεότητος, τῆς ὁποίας ὁ χαρακτήρ⁸, τὸ ἀπαύγασμα⁹ καὶ ἡ εἰκόνα¹⁰ στὴν ἐνεργητικὴ τῆς φανέρωσις εἶναι ὁ Υἱός¹¹. Ἡ δευτέρα δυνάδα εἶναι ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα, τὸ ὁποῖο ταυτίζεται μὲ τὸν Υἱὸν κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπο κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ Υἱὸς ταυτίζεται πρὸς τὸν Πατέρα¹², καθὼς γεννᾶται «διὰ τοῦ

1. B. de Margerie, La Trinité Chrétienne, ἐνθ' ἄνωτ., σσ. 149-157.

2. Τερτυλλιανός, Adversus Praxean, PL 2, 162A, 163B· Λακτάντιος, Divines institutiones IV, 6,1 καὶ 8,1, PL 6, 461a καὶ 465-466· V. de Clercq, Osius of Cordova, Washington 1954, σσ. 362 κέξ. Βλ. ἐπίσης τὰ πρακτικὰ τῆς Συνόδου τῆς Σαρδικῆς (343) ποὺ διέσωσε ὁ Θεοδώρητος, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, PG 82, 1016. Ἀναλυτικῶς γιὰ τὴν ταύτισις τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος στοὺς Λατίνους Πατέρες βλ. J. Turmel, Histoire des Dogmes, Paris 1932, τ. 2, σσ. 179-185.

3. Ἰ. Καλογήρου, Τὸ τριαδικὸν δόγμα κατὰ τὸν 4^ο αἰ., ἐνθ' ἄνωτ., σσ. 336-340.

4. Ὅλο τὸ φιλοσοφικὸ του οἰκοδόμημα τῶν Δυνάδων ποὺ συνθέτουν τὴν Τριάδα, καὶ τὸ ὁποῖο σχηματικῶς προσδιορίζεται στὰ ἀνόλουθα: Πατὴρ - Υἱὸς = ὡς duo unum, καὶ Υἱὸς - Πατὴρ = εἰς uno duo, ἐκτίθεται στὸ Adve'sus Arium, III,17-18.

5. Marius Victorinus, Hymnus I, σσ. 6-16, 29-31.

6. Marius Victorinus, Adversus Arium, IV,12· Marius Victorinus, Hymnus I, σσ. 56-59.

7. Marius Victorinus, Adversus Arium, I,42.

8. Αὐτόθι, I,40.

9. Αὐτόθι, I,31.

10. Αὐτόθι, I,19, 31.

11. Marius Victorinus, Ad Candidum Arianum, 19-20· καὶ ὁ αὐτός, Adversus Arium, I,33-34, 41.

12. Ἰδίαι ὁρολογία καὶ παράλληλο προβληματικὴ συναντοῦμε καὶ στὸν Μ. Ἀθανάσιο. Μ. Ἀθανασίου, Ἐπιστολὴ πρὸς Σεραπίωνα, Ὁμοίως Ἐπίσκοπον, 1, PG 26, 580· Ταιαίτην δὲ τάξιν καὶ φύσιν ἔχοντος τοῦ Πνεύματος πρὸς τὸν Υἱόν, οἷαν ὁ Υἱὸς ἔχει πρὸς τὸν

Υἱοῦ»¹ καὶ «ἐν τῷ Υἱῷ»². Λαμβάνει τὴν θεότητα καὶ τὴν ὑπαρξή του ἀπὸ τὸν Πατέρα, ἀφοῦ ὁ Υἱὸς τοῦ μεταδίδει ὅσα λαμβάνει ἐκ τοῦ Πατρὸς³. Ὅπως ὁ Υἱὸς εἶναι ἡ ἐνεργητικὴ φανέρωση τοῦ Πατρὸς πρὸς τὸν κόσμον καὶ κοινωνὸς τῆς οὐσίας τῆς θεότητος τοῦ Πατρὸς, ἔτσι καὶ τὸ Πνεῦμα εἶναι ἡ κίνησις ἐπιστροφῆς τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα⁴. Ἡ μία ἐνεργητικὴ φανέρωση τῆς θεότητος εἶναι ἡ κίνησις ἐκδηλουμένη καὶ διαιρουμένη πρὸς δύο κατευθύνσεις, ὁ Υἱὸς πρὸς τὰ ἔξω ὡς Ζωή, ἐνῶ τὸ Πνεῦμα πρὸς τὴν ἀντίθετο κατεύθυνσι, πρὸς τὸν Πατέρα ὡς Σοφία. Κατὰ τὸν Βικτωρίνο, δὲν ὑπάρχει διαφοροποίησι τῆς «Οἰκονομικῆς Τριάδος» ἀπὸ τὴν ἰδίῳ Τριάδα⁵. Ἡ φανέρωσις τῆς στὸν κόσμον εἶναι ἡ κίνησις τῆς θεότητος πρὸς τὸν κόσμον, ἡ σωστικὴ παρέμβασις τοῦ Υἱοῦ, ποῦ γίνεται ἄνθρωπος καὶ δωρίζει τὴν Ζωή, καὶ ἡ ἀγιαστικὴ ἐπέμβασις τοῦ Πνεύματος Του, ποῦ προσάγει τὸν κόσμον στὸν Θεὸ Πατέρα⁶.

Ἐπιχειρῶν νὰ ὑπερασπισθῇ τὴν ἐνότητα τῆς Τριάδος χρησιμοποιεῖ τὸ τριαδικὸ σχῆμα τοῦ μαθητοῦ τοῦ Πλωτίνου, Πορφυρίου, συμφώνως μὲ τὸ ὁποῖο τὸ μοναδικὸ αἶτιον τῆς Τριάδος καὶ ὅλων τῶν ὑπάρξεων εἶναι τὸ Ἐν. Πιστὸς σὲ αὐτὸ τὸ σχῆμα καὶ πολεμῶν τὸν Ἀρειανισμό στις ἰδιέες του τις ἀποδοχές⁷, παραδέχεται καὶ ἀναλύει τὴν «ὀρθόδοξο» τριαδολογία μὲ βάση τὸ ἀξίωμα ὅτι

Πατέρα, πῶς ὁ τοῦτο κτίσμα λέγων οὐ τὸ αὐτὸ καὶ περὶ τοῦ Υἱοῦ ἐξ ἀνάγκης φρονήσει; ... Ὡσπερ γὰρ ὁ Υἱὸς, ὁ ἐν τῷ Πατρὶ ὢν, ἐν ᾧ καὶ ὁ Πατὴρ ἐστίν, οὐκ ἔστι κτίσμα, ἀλλ' ἰδιὸς τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας τοῦτο γὰρ καὶ ἡμεῖς προσποιεῖσθε λέγειν' οὕτως καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἐν τῷ Υἱῷ, ἐν ᾧ καὶ ὁ Υἱὸς ἐστίν, οὐ θέμις τοῖς κτίσμασι συντάσσειν, οὐδὲ διαιρεῖν αὐτὸ ἀπὸ τοῦ Λόγου, καὶ ἀτελεῖ τὴν Τριάδα κατασκευάζειν. Πρβλ. Γ. Φλορόφσκυ, Οἱ Ἀνατολικοὶ Πατέρες τοῦ 4^{ου} αἰ., ἐνθ' ἄνωτ., σ. 80.

1. Marius Victorinus, Adversus Arium, IV,33.

2. Ἀντόθι, III,8. 14-15.

3. Marius Victorinus, Hymnus, I, στ. 61-63· Marius Victorinus, Adversus Arium, I,47· "...Confitemur ergo et sanctum spiritum ex deo patre omnia habentem, τῷ λόγῳ hoc est lesu Christo tradente illi omnia, quæ Christus habet a patre", καὶ III,8· "Et hinc et a patre lesus: ex ore altissimi processit, et spiritus sanctus etiam ipse a patre, quia unus motus utramque existentiam protulit. Et quia quæ habet pater filio dedit omnia, ideo et filius, qui motus est, dedit omnia spiritui sancto". Ἡ θέσις τοῦ Βικτωρίνου σὲ αὐτὸ τὸ θέμα συμφωνεῖ μὲ τὴν προγενεστέρην λατινικὴν παράδοσιν, ποῦ διαμορφώσθη, ὡς πρὸς τὴν ἐξέλιξιν τοῦ τριαδικοῦ δόγματος, ἀρχικῶς ὁ Τερτυλλιανὸς (Adversus Praxean, PL 2, 159B καὶ 164A) καὶ λίγω ἀργότερα ὁ Εὐσέβιος Verceil (De Trinitate, PI 62, 243-244). Πρβλ. A. Ziegenaus, Die Trinitarische Ausprägung der göttlichen Seinsfülle nach Marius Victorinus, ἐνθ' ἄνωτ., σσ. 237 κέξ.

4. Marius Victorinus, Adversus Arium, I,51· Marius Victorinus, Hymnus I, στ. 75-77· Marius Victorinus, Hymnus III, στ. 71-73.

5. Marius Victorinus, Adversus Arium, IV,17. 24.

6. Ἀντόθι, III,16.

7. Βασικὴ ἀρχὴ τῆς Ἀρειανικῆς αἰρέσεως εἶναι ὁ μὴ διαχωρισμὸς τῆς «οἰκονομικῆς» μὲ τὴν ἰδίῳ Τριάδα. Βλ. Ν. Μαρτσούκα, Δογματικὴ καὶ Συμβολικὴ Θεολογία Β', ἐνθ' ἄ-

πηγή και ἀρχή τῆς ὑπάρξεως τῆς Τριάδος και τῶν ἐνεργειῶν τῆς εἶναι τὸ πρόσωπο τοῦ Πατρὸς¹.

Ἡ ὀρολογία ποὺ χρησιμοποιεῖ ὁ Βικτωρίνος γιὰ νὰ ἐρμηνεύσῃ τὸν τρόπο ὑπάρξεως τοῦ Υἱοῦ και τῆς σχέσεώς του με τὸν Πατέρα, ὁμοιάζει σὲ ἀρκετὰ σημεῖα με αὐτὴ τοῦ Μ. Ἀθανασίου² και τοῦ Μαρκέλλου Ἀγκύρας³, ἐνῶ ἡ τριαδολογία του προσεγγίζει τυπολογικῶς αὐτὴ τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου⁴. Οἱ προκλήσεις τῶν αἵρέσεων ἀναγκάζουν και ὀδηγοῦν τοὺς Πατέρες και ἐκκλησιαστικούς συγγραφεῖς σὲ Δύση και Ἀνατολὴ νὰ ἀντλήσουν στοιχεῖα και νὰ φορτίσουν ἔννοιες και ὅρους μέσα ἀπὸ τὴν περιρρέουσα φιλοσοφικὴ ἀτμόσφαιρα, ποὺ κατὰ τὴν συγκεκριμένη ἱστορικὴ περίοδο κυριαρχεῖται ἀπὸ τὸν Νεοπλατωνισμό.

Ὁ Βικτωρίνος ἀποτελεῖ γιὰ τὴν δυτικὴ θεολογικὴ σκέψη μία πρόκληση, καθὼς προσεγγίζει τὸ τριαδικὸ δόγμα με ἓνα τρόπο ποὺ ὁμοιάζει με αὐτὸν τῶν Πατέρων τῆς Ἀνατολῆς. Ὁ Πατὴρ εἶναι ἡ πηγή τῆς θεότητος, ἡ μοναδικὴ αἰτία ὑπάρξεως τοῦ Υἱοῦ και τοῦ Πνεύματος⁵. Ἡ οὐσία τῆς θεότητος, ἡ αἰτία τῆς και ὁ προσδιορισμὸς τῆς εἶναι τὸ πρόσωπο τοῦ Πατρὸς⁶, γι' αὐτὸ και ἡ ὁμοουσιότητα τῶν τριῶν προσώπων κατοχυρώνεται στὸ μοναδικὸ αἶτιο τῆς Τριάδος και ὄχι στὴν οὐσία τῆς. Ὁ Υἱὸς εἶναι ἡ εἰκόνα τοῦ Πατρὸς, γιατί εἶναι ὁμοούσιος και προέρχεται ἀπὸ τὴν οὐσίαν Του. Τὸ ὁμοούσιο, ἡ μία οὐσία τοῦ Πατρὸς, στὴν ὁποία μετέχει ὁ Υἱὸς, καθὼς γεννᾶται ἐξ αὐτῆς, εἶναι ἡ προϋπόθεση τῆς μιᾶς «εἰκόνας τῆς Θεότητος», ποὺ ὁ Υἱὸς ἐνεργητικῶς φανερώνει στὸν κόσμῳ⁷. Τὸ σημεῖο ποὺ ὁ Βικτωρίνος ἀδυνατεῖ νὰ ἀκολουθήσῃ τοὺς Ἀνατολικούς Πατέρες εἶναι ἡ διάκριση τῆς οἰκονομικῆς και τῆς αἰδίου

νωτ., σσ. 95 κέξ.

1. Marius Victorinus, *Adversus Arium*, III,2.

2. Γ. Φλορόφσκυ, *Οἱ Ἀνατολικοὶ Πατέρες τοῦ 4^{ου} αἰ.*, ἐνθ' ἄνωτ., σσ. 74-79.

3. Σχετικῶς με τὴν διδασκαλία τοῦ Μαρκέλλου Ἀγκύρας βλ. Ἰω. Καρμίρη, *Τὰ δογματικὰ και συμβολικὰ μνημεῖα τῆς Ὀρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας Α'*, Ἀθήναι 1952, σσ. 75-76, Ἰ. Καλογήρου, *Ἱστορία τῶν Δογμάτων Α'*, Θεσσαλονίκη 1985, σσ. 247 κέξ. Στ. Παπαδοπούλου, *Πατρολογία Β'*, Ἀθήνα 1990, σσ. 346-349.

4. Ἰ. Καλογήρου, *Τὸ τριαδικὸν δόγμα κατὰ τὸν 4^ο αἰ.*, ἐνθ' ἄνωτ., σσ. 345-348, Γ. Φλορόφσκυ, *Οἱ Ἀνατολικοὶ Πατέρες τοῦ 4^{ου} αἰ.*, ἐνθ' ἄνωτ., σσ. 192-199.

5. Marius Victorinus, *Adversus Arium*, I,14. "Ergo spiritus a Christo accipit, ipse Christus a patre et idcirco et spiritus a patre. Omnia igitur unum, sed a patre".

6. Marius Victorinus, *Adversus Arium*, I,55. "Neque igitur præexistit existentia — pater enim sua e ipsius substantiæ generator, et aliorum secundum verticem fontana est — neque scissa est, ipsa existente...".

7. Marius Victorinus, *Adversus Arium*, I,30. "Iesus autem est λόγος, imago est dei, non similitudo. Imago dei dicitur; non enim deus imago, sed deus imagine et substantia deus, non ut duo: una enim substantia et una enim imago, unde unus deus et unus λόγος et unus pater, unus filius et ista unum".

Τριάδος¹. Θεωρῶν τὴν ἐνεργητικὴ φανέρωση τοῦ Θεοῦ στὸν κόσμον ὡς φανέρωση τῶν ἐνδοτριαδικῶν σχέσεων καθ' ἑαυτάς, ἀναγκάζεται νὰ υἱοθετήσῃ τὸ σχῆμα τῶν δύο Δυάδων², ὥστε νὰ ἐρμηνεύσῃ τὴν ἐνότητα καὶ τὴν ταύτιση τῆς μιᾶς καὶ κοινῆς ἐνεργείας - κινήσεως (ποῦ ὀρθῶς διαπιστώνει) τῶν τριῶν προσώπων, χωρὶς νὰ ὀδηγῆται στὴν ἀναίρεση τῆς ἐσωτερικῆς διακρίσεως τῶν προσώπων καὶ τῶν διαφορετικῶν τρόπων προσελυσεῶς τους.

Τὸ μεγάλο ἐρώτημα - πρόκληση τῆς ἐποχῆς αὐτῆς, ἡ πίστις στὸν ἕνα Θεό, ὁ ὁποῖος ὅμως εἶναι Τριάδα, Πατὴρ - Υἱὸς - Πνεῦμα, εὐρίσκει περὶ τὰ τέλη τοῦ δ' αἰ. τὴν λύση του στὴν Β' Οἰκουμενικῇ Σύνοδο (381) καὶ στὰ ἔργα μεγάλων θεολόγων καὶ Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας σὲ Ἀνατολὴ καὶ Δύση, ὅπως εἶναι ὁ Μ. Ἀθανάσιος, ὁ Βασίλειος Καισαρείας, ὁ Γρηγόριος Ναζιανζηνός, ὁ Γρηγόριος Νύσσης, ὁ Ἰλάριος Πικταβίου καὶ ὁ ἱερός Αὐγουστῖνος. Ὁ Μάριος Βικτωρίνος ἔχοντας ὡς σημεῖο ἐκκινήσεως τὴν προάσπιση τῆς πίστεως τῆς Ἐκκλησίας ὅπως αὐτὴ ἐκτίθεται στὰ βαπτιστήρια σύμβολα, προσεπάθησε νὰ ἀποδείξῃ τὴν παραδοξότητα καὶ τὴν φιλοσοφικὴ ἀνακολουθία τοῦ Ἀρειανισμού μέσα ἀπὸ τις ἴδιες τις παραδοχές του. Ἡ ἄγνοια πιθανὸν ὅλων τῶν θεολογικῶν κριτηρίων τῆς Ἀνατολῆς δὲν τὸν ἐβοήθησαν στὸν Ὀρθόδοξο προσδιορισμὸ τῶν ἐνδοτριαδικῶν σχέσεων, ἂν καὶ σὲ πολλὰ σημεῖα φαίνεται ὅτι συμβαδίζει μὲ τὴν σκέψη καὶ τὴν ὀρολογία τοῦ Μ. Ἀθανασίου καὶ τῶν Καππαδοκῶν³. Παρ' ὅλα αὐτὰ κατέστη ὀδηγὸς στὴν ἐρμηνευτικὴ προσέγγιση τῆς τριαδικότητος τοῦ Θεοῦ γιὰ τὸν Αὐγουστῖνο, ὁ ὁποῖος, καίτοι δὲν χρησιμοποίησεν τὴν ἴδια ὀρολογία, ἐν τούτοις ὡς πρὸς τὸ μεθυδολογικὸ του προσανατολισμὸ ἀκολουθεῖ πιστῶς τὸν «σοφὸ πρεσβύτερον» καὶ διδάσκαλο Βικτωρίνο.

Νεοελληνικὴ ἀπόδοση τῶν Ὑμνων.

Κατὰ τὴν μετάφραση τῶν τριῶν ὕμνων πρὸς τὴν Ἁγίαν Τριάδα τοῦ Μαρίου Βικτωρίνου, ἠκολουθήσαμε τὴν κριτικὴ ἔκδοση τοῦ λατινικοῦ κειμένου, ποῦ ἐδημοσίευσεν ὁ P. Henry στὴν Γαλλικὴ σειρὰ Sources Chrétiennes μὲ παράλληλο μετάφραση στὴν Γαλλικὴ καὶ λεπτομερῆ σχολιασμὸ τοῦ P. Hadot⁴. Πρὸς διευκόλυνση τοῦ ἀναγνώστου, παραθέτουμε παραπλεύρως τοῦ κειμένου τῆς μεταφράσεως τὸ λατινικὸ κείμενο ἀπὸ τὴν ὡς ἄνω κριτικὴ ἔκδο-

1. Γιὰ τὴν διάκριση αὐτῆς στὴν Ὀρθόδοξο Παράδοση βλ. Ν. Ματσούκα, Δογματικὴ καὶ Συμβολικὴ Θεολογία Β', ἐνθ' ἄνωτ., σσ. 80 κέξ.

2. Marius Victorinus, Adversus Arium, III, 18.

3. Στὴν περισπούδαστο μελέτη τῶν P. Hadot - P. Henry, Marius Victorinus, Traité théologiques sur la Trinité, ἐνθ' ἄνωτ., ὁ P. Hadot ἐσημείωσε περὶ τοῦ ἑκατὸ παράλληλα χωρὶς τοῦ Βικτωρίνου μὲ τὸν Μ. Ἀθανάσιο καὶ τριάντα μὲ τοὺς Καππαδόκες Πατέρες.

4. P. Hadot - P. Henry, Marius Victorinus, Traité théologiques sur la Trinité,

ση. Προκειμένου νὰ ἀποδοθοῦν μὲ ἀκρίβεια οἱ δογματικὲς ἔννοιες τοῦ λατινικοῦ κειμένου, ἐπροτιμήσαμε τὴν χρήση τῆς ἀπλῆς καθαρευούσης.

I. Hymnus Primus

Adesto, lumen verum, pater omnipotens deus.

Adesto, lumen luminis, mysterium et virtus dei.

Adesto, sancte spiritus, patris et filii copula.

- 5 Tu cum quiescis, pater es, cum procedis, filius,
In unum qui cuncta nectis, tu es sanctus spiritus.

Unum primum, unum a se ortum, unum ante unum, deus.

Præcedis omne quantum, nullis notus terminis.

Nihil in te quantum quia neque quantum ex te est.

- 10 Namque ex te natum unum gignit magis quantum quam tenet.
Hinc immensus pater est, mensus atque immensus filius.
Unum autem et tu pater es, unum quem genuis, filius.

Quod multa vel cuncta sunt, hoc unum est quod genuit filius,

Cunctis qui ὄντος semen est. Tu vero virtus seminis,

- 15 In quo atque ex quo gignuntur cuncta, virtus quæ fundit dei,
Rursusque in semen redeunt genita quæque ex semine.

Operator ergo cuncta Christus, qui omnis est virtus dei.

Namque Christus, in quiete motus, est summus deus.

Atque ipse motus, sapientia est et virtus dei,

- 20 Nullo a substantia distans, quia quod motus, hoc substantia est,
Quique motus, quia in ipso atque ipse est,

Ex deo dictus deus, natus autem quia motus est

— Omnis enim motus natus est — unumque cum sit deus

Ac dei motus, unus et idem existit deus.

- 25 Tamen motus ipse, esse ut sibi sit, hoc quod ipse motus est.

Sed quia dei motus est, habet in se motus deum.

Rursusque, isto ipso quia dei motus est, habet in se motum deus.

In filio igitur pater est et in patre est ipse filius.

ἔνθ' ἀνωτ., κείμενο τ. 68, σσ. 620-653, σχολιασμός καὶ παρατηρήσεις τ. 69, σσ. 1058-1088.

Ι. Ὕμνος Πρῶτος «Πάρεσο, φῶς ἀληθινόν»

Πάρεσο, φῶς ἀληθινόν, Πάτερ Παντοδύναμε Θεέ.
 Πάρεσο, φῶς ἐκ φωτός, μυστήριον καὶ δύναμι Θεοῦ.
 Πάρεσο, Ἁγιον Πνεῦμα, Πατὴρ καὶ Υἱοῦ σύνδεσμε.
 5 Σύ, ὅταν ἠσυχάζῃς, Πατὴρ εἶσαι, ὅταν κινῆσαι, Υἱός,
 εἰς ἓν καθὼς τὰ πάντα συνάπτεις, σὺ εἶσαι Ἁγιον Πνεῦμα.

Ἐν πρῶτον, ἐν αὐτογέννητον, ἐν πρὸ τοῦ ἑνός, Θεός.
 Προέχεις πάσης ποσότητος, ἄνευ ὁρίου τινὸς γνωστός.
 Οὐδεμία ποσότης εἰς σέ, διότι οὔτε ποσότης ἐκ σοῦ προέρχεται.
 10 Διότι ἐκ σοῦ γεννηθὲν τὸ ἐν, γεννᾷ μᾶλλον τὴν ποσότητα παρὰ κατέχει.
 Ἐντεῦθεν εἶναι ἄπειρος ὁ Πατὴρ, περατὸς καὶ ἄπειρος ὁ Υἱός.
 Ἐν δὲ καὶ σύ, Πάτερ, εἶσαι, Ἐν εἶναι ὁ Υἱός, τὸν ὁποῖον ἐγέννησας.

Αὐτὸ τὸ ὁποῖον πολλὰ ἢ τὰ πάντα εἶναι, τοῦτο τὸ ἐν εἶναι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον
 ἐγέννησεν ὁ Υἱός,
 ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ αἰτία τῆς ὑπάρξεως δι' ἅπαντα. Σὺ δὲ (εἶσαι) ἡ δύναμις τῆς
 αἰτίας,
 15 ἐν τῇ ὁποῖα καὶ ἐκ τῆς ὁποῖας γεννῶνται ἅπαντα, τὰ ὁποῖα ἡ δύναμις τοῦ Θε-
 οῦ διαχέει
 καὶ πάλιν πρὸς τὴν αἰτίαν ἐπανέρχονται ὡσαυτὸτε ἐγεννήθησαν ἐκ τῆς αἰτίας.
 Ἐνεργεῖ λοιπὸν τὰ πάντα ὁ Χριστός, ὁ ὁποῖος εἶναι πᾶσα ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ.
 Διότι ὁ Χριστός, ἐν ἠσυχίᾳ κίνησις, εἶναι ὁ ὑπέρτατος Θεός.
 Καὶ ὁ ἴδιος (ὦν) κίνησις, εἶναι Σοφία καὶ Δύναμις τοῦ Θεοῦ,
 20 οὐδόλως ἀπέχων τῆς οὐσίας, διότι ὅ,τι κίνησις τοῦτο οὐσία εἶναι,
 καὶ ὁ ὁποῖος (ὦν) κίνησις, ἐπειδὴ ἐν αὐτῷ καὶ αὐτὸς εἶναι,
 ἐκ Θεοῦ ὀνομάζεται Θεός, γεννηθεὶς δὲ διότι εἶναι κίνησις
 — διότι πᾶσα κίνησις εἶναι γεννητὴ — καὶ ἐπειδὴ εἶναι ἐν ὁ Θεός
 καὶ ἡ κίνησις τοῦ Θεοῦ, εἰς καὶ ὁ αὐτὸς εἶναι ὁ Θεός.
 25 Ὅμως τοῦτο, τὸ ὁποῖον εἶναι αὐτὴ ἡ κίνησις, εἶναι αὐτὴ ἡ κίνησις, διὰ τὰ εἶ-
 ναι ἐν ἑαυτῇ ἡ οὐσία.
 Ἀλλά, ἐπειδὴ εἶναι κίνησις τοῦ Θεοῦ, ἔχει ἐν ἑαυτῇ ἡ κίνησις τὸν Θεὸν
 καὶ πάλιν, ἐπειδὴ ἐξ αὐτοῦ εἶναι ἡ κίνησις τοῦ Θεοῦ, ἔχει ἐν ἑαυτῷ τὴν κίνη-
 σιν ὁ Θεός.
 Ἐν τῷ Υἱῷ λοιπὸν ὁ Πατὴρ εἶναι καὶ ἐν τῷ Πατρὶ ὁ Υἱός.

- Sunt ergo singuli atque in semet semper cum sint singuli,
 30 Hinc duobus una virtus, hinc una substantia est,
 Sed, patre dante, quæ sibi fit, filius substantia est.
 Esse enim prius est, sic moveri posterum,
 Non quo tempus illi adsit, sed in divinis ordo virtus est.
 Esse nam præcedit motum, re prius, non tempore.
 35 Hoc esse docti in deo memorant substantiam.
 Hic autem motus ortus est; nam gignit motum substantia
 Substantiæque generatio, quid aliud quam substantia est.
 Ergo motus et patris est. Filius ergo eadem substantia.

- Hunc λόγον Græci vocarunt, intus in patre, deum,
 40 Causa qui sit ad partum atque ad ortus omnium.
 Nihil namque absque hoc creatum est, per hunc creata cuncta sunt.
 Hic λόγος, si Christus est et si λόγος vita est,
 Genitus λόγος a patre est. Est enim vivus deus.

- In quo, cum substantia deus sit deusque sit vita substantia,
 45 Genitus autem filius vita est, una est substantia, λόγος, deus.
 Indiscretus ergo semper, semper et alter simul,
 Missus mittenti par, et fons tamen manet,
 Semper discurrit, spargens vitas, missus ut flumen filius.
 Hinc substantia unum ambo, fons deus, flumen filius.

- 50 Sed quia in divinis substantia hoc idem quod vita est,
 Vitaque ipsa, ipsa est sapientia, ut præcedit esse, cui inest
 Princeps ac simplex vivere, sic adest
 Intellegens sapiensque, semper cum præcedit vivere,
 Non quo præcedat quidquam alterum, neque quod sit omnino alterum,
 55 Sed quo, progressu actuum, sit ter triplex alterum.

Christus igitur actus omnis, actus, cum procedit, filius,
 Actusque vita est, qua procedunt et creantur omnia,

Εἶναι λοιπὸν μοναδικοὶ καὶ, ἐπειδὴ ἐν ἑαυτοῖς εἶναι μοναδικοί,
 30 ἐντεῦθεν δι' ἀμφοτέρους μία εἶναι ἢ δύναμις, ἐντεῦθεν μία ἢ οὐσία·
 ἀλλὰ τοῦ Πατρὸς δίδοντος, ὁ Υἱὸς εἶναι ἢ οὐσία, ἢ ὁποῖα γίνεται ἐν αὐτῷ.
 Δηλαδή ἢ οὐσία εἶναι προτέρα, οὕτως ἢ κίνησις ὑστέρα,
 ὅχι διὰ τὰ ὑπάρχει παρ' Ἐκείνω χρόνος, ἀλλ' εἰς τὰ θεῖα ἢ τάξις εἶναι ἢ δύνα-
 μεις.
 Διότι ἢ οὐσία προηγεῖται τῆς κινήσεως, τοῦ πράγματος πρότερον (δόντος), ὅχι
 τοῦ χρόνου.

35 Τοῦτο τὸ εἶναι οἱ σοφοὶ ἐν Θεῷ μνημονεύουν ὡς οὐσίαν.
 Αὕτη δὲ ἢ κίνησις εἶναι γεννητή· διότι ἢ οὐσία γεννᾷ τὴν κίνησιν
 καὶ τῆς οὐσίας ἢ γέννησις τί ἄλλο εἶναι παρὰ οὐσία;
 Ἡ κίνησις λοιπὸν εἶναι καὶ τοῦ Πατρὸς. Ἄρα ὁ Υἱὸς (εἶναι) τῆς αὐτῆς οὐσίας.

Τοῦτον Λόγον οἱ Ἕλληνες ἀπεκάλεσαν, ἐντὸς ἐν τῷ Πατρί, Θεόν,
 40 ὁ ὁποῖος εἶναι ἢ αἰτία διὰ τὴν γέννησιν καὶ τὴν ἐμφάνισιν τῶν πάντων.
 Διότι χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἐν ὃ γέγονεν, πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο.
 Οὗτος ὁ Λόγος ἐὰν εἶναι ὁ Χριστὸς καὶ ἐὰν ὁ Λόγος εἶναι ζωή,
 ἐγεννήθη ὁ Λόγος ἐκ τοῦ Πατρὸς. Διότι εἶναι Θεὸς ζῶν.
 Ἐν τούτῳ, ἀφοῦ ὁ Θεὸς εἶναι ἢ οὐσία καὶ Θεὸς εἶναι ἢ ζωὴ ἐκ τῆς οὐσίας,
 45 ὁ γεννηθεὶς δὲ Υἱὸς εἶναι ζωή, μία εἶναι ἢ οὐσία, ὁ Λόγος, ὁ Θεός.
 Ἄρα ἀχώριστος πάντοτε, πάντοτε καὶ ἕτερος συγχρόνως,
 ὁ ἀποσταλαῖς ἴσος πρὸς τὸν ἀποστέλλοντα, καὶ πηγῇ ὅμως παραμένει,
 πάντοτε διαχεῖται, σκορπίζων ζωάς, ὡς ποταμὸς ὁ ἀποσταλαῖς Υἱός.
 Ὅθεν ἀμρότεροι (εἶναι) κατὰ τὴν οὐσίαν ἓν, ὁ Θεὸς πηγῇ, ὁ Υἱὸς ποταμὸς.

50 Ἄλλὰ, ἐπειδὴ εἰς τὰ θεῖα ἢ οὐσία εἶναι τὸ αὐτὸ ὅπως ἢ ζωή,
 καὶ αὐτὴ ἢ ζωή, εἶναι αὐτὴ ἢ Σοφία, ὅπως προηγεῖται τὸ εἶναι (= ἢ οὐσία),
 ἐντὸς τοῦ ὁποῖου ἐνυπάρχει
 τὸ πρωταρχικὸν καὶ ἀπλοῦν ζῆν (= ζωή), οὕτως εἶναι παρῶν
 ὁ νοῦν καὶ ὁ σοφός, ὅταν πάντοτε προηγῆται τὸ ζῆν (= ἢ ζωή),
 βεβαίως ἕκαστον αὐτῶν δὲν προηγεῖται τῶν ἄλλων, οὔτε εἶναι ἐντελῶς διά-
 φορον,
 55 ἀλλὰ διὰ τῆς προόδου τῶν ἐνεργειῶν ὑφίσταται τρεῖς φορές μία τριπλῆ μοναδι-
 κή ἑτερότης.

Ὁ Χριστὸς λοιπὸν ἐνεργεῖα πᾶσα ἢ ἐνεργεῖα, ὅταν προχωρῇ, Υἱός,
 καὶ ἢ ἐνεργεῖα ζωὴ εἶναι, ἐκ τῆς ὁποίας προέρχονται καὶ δημιουργοῦνται τὰ
 πάντα·

- Fit idem doctor et magister, idem perfector spiritus,
 Seminatas sæclis animas inrigans scitis sophiæ.
- 60 Sophia autem cum sit Christus, idem Christus filius docet,
 Profectus patre patrem, et Christum, spiritus.
 Hinc patris cuncta Christus, hinc habet Christi cuncta spiritus.
 Sic Christus medius inter parentem et sese alterum
 Spiritum, implet parentem dum esse præstat omnibus
- 65 Atque esse cunctis vita est et hoc est quod in Christo factum est.
 Quid quia iungit ac salvat omnia ac docet verum deum,
 Christum sequentes, Christo renatos, sanctus iungit spiritus.
 Ergo Christus omnia, hinc Christus mysterium,
 Per ipsum cuncta et in ipso cuncta atque in ipsum omnia.
- 70 Cuius altitudo pater est, ipse vero totus,
 Progressu suo, longitudo et latitudo patris est.
 Hinc Christus apparens sæculis, id profundum doctum idque arcanum
 Et intimum intus docendo, Christus occultus, sanctus spiritus.
- Omnes ergo unum spiritu, omnes unum lumine.
- 75 Hinc singulis vera, hinc tribus una substantia est,
 Progressa a patre filio et regressa spiritu,
 Quia tres existunt singuli et tres in uno singuli.
 Hæc est beata trinitas, hæc beata unitas.

γίνεται ὁ ἴδιος διδάσκαλος καὶ ἐπιστάτης, ὁ ἴδιος τελειωτὴς τοῦ πνεύματος, τὰς σπαρείσας ἀνὰ τοὺς αἰῶνας ψυχὰς ποτίζων διὰ τῶν δογμάτων τῆς σοφίας.

- 60 Ἐπειδὴ δὲ ὁ Χριστὸς εἶναι ἡ σοφία, ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς Υἱὸς διδάσκει ὁ προσελθὼν ἐκ τοῦ Πατρὸς τὸν Πατέρα, τὸν Χριστὸν καὶ τὸ Πνεῦμα. Ἐκ τούτου ὁ Χριστὸς ἔχει πάντα τοῦ Πατρὸς, ἐκ τούτου τὸ Πνεῦμα ἔχει πάντα τοῦ Υἱοῦ.

Οὕτως ὁ Χριστὸς μέσος μεταξὺ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ ἑτέρου ἑαυτοῦ, τοῦ Πνεύματος, ἀναπληροῦ τὸν Πατέρα, ἐφ' ὅσον παρέχει τὸ εἶναι εἰς ὅλα· καὶ τὸ εἶναι εἶναι δι' ὅλα ζωὴ, καὶ τοῦτο εἶναι, διότι ἐν τῷ Χριστῷ ἐγένετο.
65 Ἐπειδὴ ὅ,τι ἐνώνει καὶ σώζει τὰ πάντα καὶ διδάσκει τὸν ἀληθινὸν Θεόν, τοὺς ἀκολουθοῦντας τὸν Χριστόν, τοὺς ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ ἀναγεννηθέντας ἐνώνει τὸ Ἅγιον Πνεῦμα.

Λοιπὸν Χριστὸς τὰ πάντα, διὰ τοῦτο Χριστὸς μυστήριον, δι' αὐτοῦ ἅπαντα καὶ ἐν αὐτῷ ἅπαντα καὶ εἰς αὐτὸν πάντα.

- 70 Τούτου τὸ ὕψος εἶναι ὁ Πατήρ, αὐτὸς δὲ ὅλος, κατὰ τὴν πρόοδόν του ἡ μακρότης καὶ ἡ εὐρύτης τοῦ Πατρὸς εἶναι. Ἐντεῦθεν ὁ Χριστὸς ἐμφανιζόμενος εἰς τοὺς αἰῶνας, διὰ τὴν διδάξην αὐτὸ τὸ βαθύ καὶ αὐτὸ τὸ μυστήριον, καὶ ἐσώτατον ἐντός, ὁ κεκρυμμένος Χριστὸς, (εἶναι) τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον.

Ἄρα πάντες (εἶναι) ἐν ἐν Πνεύματι, πάντες ἐν ἐν τῷ φωτί.

- 75 Ἐκ τούτου δι' ἕκαστον ἀληθινή, ἐκ τούτου διὰ τοὺς τρεῖς μία οὐσία ὑπάρχει, ἐκπορευομένη παρὰ τοῦ Πατρὸς διὰ τοῦ Υἱοῦ καὶ ἐπανερχομένη διὰ τοῦ Πνεύματος.

Διότι τρεῖς κεχωρισμένοι ὑπάρχουν καὶ τρεῖς ἐν ἐνὶ κεχωρισμένοι. Αὕτη εἶναι ἡ μακαρία Τριάς, αὕτη ἡ μακαρία Μονάς.

II. Hymnus Secundus

Miserere domine! Miserere Christe!
 Miserere domine
 Quia credidi in te,
 5 Miserere domine
 Quia misericordia tua cognovi te.

Miserere domine! Miserere Christe!
 Tu spiritus mei λόγος es!
 Tu animæ meæ λόγος es!
 10 Tu carnis meæ λόγος es!

Miserere domine! Miserere Christe!
 Vivit deus,
 Et semper vivit deus,
 Et quia ante ipsum nihil est, a se vivit deus.

15 Miserere domine! Miserere Christe!
 Vivit Christus,
 Et quia deus ei generando dedit ut a semet ipso vivat Christus,
 Quia a semet vivit, semper vivit Christus.

Miserere domine! Miserere Christe!
 20 Quia vivit deus et semper vivit deus,
 Hinc æterna vita nata est,
 Aeterna autem vita, filius dei Christus est.

Miserere domine! Miserere Christe!
 Quod si a semet ipso vivit pater,
 25 Et patre generante a se vivit filius,
 Consubstantialia patri est quod ut semper vivit filius.

Miserere domine! Miserere Christe!
 Animam, deus, dedisti mihi;
 Anima autem imago vitæ est quia vivit anima;
 30 In æternum vivat et anima mea.

II. "Ὑμνος Δεύτερος «Ἐλέησον, Κύριε»

- Ἐλέησον, Κύριε! Ἐλέησον, Χριστέ!
 Ἐλέησον, Κύριε,
 διότι ἐπίστευσα εἰς σέ.
- 5 Ἐλέησον, Κύριε,
 διότι διὰ τοῦ ἐλέους σου, σὲ ἐγνώρισα.
- Ἐλέησον, Κύριε! Ἐλέησον, Χριστέ!
 Σὺ τοῦ πνεύματός μου ὁ λόγος εἶσαι.
 Σὺ τῆς ψυχῆς μου ὁ λόγος εἶσαι.
- 10 Σὺ τῆς σαρκός μου ὁ λόγος εἶσαι.
- Ἐλέησον, Κύριε! Ἐλέησον, Χριστέ!
 Ζῆ ὁ Θεός,
 καὶ αἰωνίως ζῆ ὁ Θεός,
 καὶ ἐπειδὴ πρὸ αὐτοῦ οὐδὲν ὑπάρχει, ἄφ' ἑαυτοῦ ζῆ ὁ Θεός.
- 15 Ἐλέησον, Κύριε! Ἐλέησον, Χριστέ!
 Ζῆ ὁ Χριστός,
 καὶ ἐπειδὴ ὁ Θεὸς διὰ τῆς γεννήσεως ἔδωκεν νὰ ζῆ ἄφ' ἑαυτοῦ ὁ Χριστός,
 ἐπειδὴ ἄφ' ἑαυτοῦ ζῆ, πάντοτε ζῆ ὁ Χριστός.
- Ἐλέησον, Κύριε! Ἐλέησον, Χριστέ!
 20 Ἐπειδὴ ζῆ ὁ Θεὸς καὶ πάντοτε ζῆ ὁ Θεός,
 ἐντεῦθεν ἡ αἰώνιος ζωὴ ἐγεννήθη,
 ἡ δὲ αἰώνιος ζωὴ εἶναι ὁ Χριστός, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ.
- Ἐλέησον, Κύριε! Ἐλέησον, Χριστέ!
 Διότι, ἐὰν ἄφ' ἑαυτοῦ ζῆ ὁ Πατήρ,
 25 καί, ἀφοῦ (τὸν) ἐγέννησεν ὁ Πατήρ, ἄφ' ἑαυτοῦ ζῆ ὁ Υἱός,
 ὁμοούσιον πρὸς τὸν Πατέρα εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὅποῖον ζῆ αἰωνίως, ὅπως ὁ Υἱός.
- Ἐλέησον, Κύριε! Ἐλέησον, Χριστέ!
 Ψυχὴν, Θεέ, μοῦ ἔδωκας,
 ἡ δὲ ψυχὴ εἰκὼν τῆς ζωῆς εἶναι, διότι ἡ ψυχὴ ζῆ.
- 30 Αἰωνίως ἄς ζῆ καὶ ἡ ἰδική μου ψυχὴ.

Miserere domine! Miserere Christe!
Si ad similitudinem tuam deus pater,
Et ad imaginem filii homo factus sum,
Vivam creatus sæculis, quia me cognovit filius.

- 35 Miserere domine! Miserere Christe!
Amavi mundum, quia tu mundum feceras;
Detentus mundo sum, dum invidet mundus tuis;
Nunc odi mundum, quia nunc percepi spiritum.

- Miserere domine! Miserere Christe!
40 Succurre lapsis, domine, succurre pœnitentibus,
Quia divino et sancto iudicio tuo,
Quod peccavi mysterium est.

- Miserere domine! Miserere Christe!
Cognosco, domine, mandatum tuum,
45 Cognosco reditum in anima scriptum mea,
Propero, si iubes redire, nostri salvator, deus.

- Miserere domine! Miserere Christe!
Diu repugno, diu resisto inimico meo,
Sed adhuc mihi caro est, in qua victus diabolus,
50 Tibi triumphum magnum, nobis fidei murum dedit.

Miserere domine! Miserere Christe!
Velle mihi adiacet mundum et terras relinquere,
Sed inbecilla pluma est, velle sine subsidio tuo,
Da fidei pennas, ut volem sursum deo.

- 55 Miserere domine! Miserere Christe!
Iam portas quæro, sanctus quas pandit spiritus,
Testimoniun de Christo dicens,
Et quid sit mundus docens.

- Miserere domine! Miserere Christe!
60 Patrem quo genitus semper qui repræsentas deum,
Da claves cæli atque in me vince diabolium,
Sede lucis ut quiescam, gratia salvatus tua.

- Ἐλέησον, Κύριε! Ἐλέησον, Χριστέ!
 Ἄν καθ' ὁμοίωσίν σου, Θεὲ Πάτερ,
 καὶ καθ' εἰκόνα τοῦ Υἱοῦ ἄνθρωπος ἐγενόμην,
 γεννηθεὶς θὰ ζω εἰς τοὺς αἰῶνας, διότι συνηνώθη μετ' ἐμοῦ ὁ Υἱός.
- 35 Ἐλέησον, Κύριε! Ἐλέησον, Χριστέ!
 Ἠγάπησα τὸν κόσμον, διότι σὺ τὸν κόσμον εἶχες πλάσει·
 φυλακισμένος εἰς τὸν κόσμον εἶμαι, ἐφ' ὅσον χρόνον φθονεῖ ὁ κόσμος τοὺς ἰδι-
 κούς σου·
 τώρα μισῶ τὸν κόσμον, διότι τώρα ἔλαβον τὸ Πνεῦμα.
- Ἐλέησον, Κύριε! Ἐλέησον, Χριστέ!
 40 Βοήθει τοὺς ἁμαρτήσαντας, Κύριε, βοήθει τοὺς μετανοοῦντας,
 διότι διὰ τῆς θείας καὶ ἁγίας κρίσεώς σου,
 ὅ,τι ἠμάρτησα μυστήριον εἶναι.
- Ἐλέησον, Κύριε! Ἐλέησον, Χριστέ!
 Γνωρίζω, Κύριε, τὴν ἐντολήν σου,
 45 γνωρίζω ὅτι ἡ ἐπιστροφή εἶναι γεγραμμένη εἰς τὴν ψυχὴν μου.
 Ἐπείγομαι, ἂν προστάτης νὰ ἐπανέλθω, Σῶτερ ἡμῶν Θεέ.
- Ἐλέησον, Κύριε! Ἐλέησον, Χριστέ!
 Ἐπὶ μακρὸν ἀμύνομαι, ἐπὶ μακρὸν ἀνθίσταμαι εἰς τὸν ἐχθρόν μου,
 ἀλλὰ μέχρι τοῦ νῦν σὰρξ ὑπάρχει εἰς ἐμέ, ἐν τῇ ὁποῖα ἐνίκηθη ὁ διάβολος.
 50 Εἰς σὲ θρίαμβον μέγαν, εἰς ἡμᾶς τὸ τεῖχος τῆς πίστεως ἔδωκε.
- Ἐλέησον, Κύριε! Ἐλέησον, Χριστέ!
 Πρόσκειται εἰς ἐμὲ νὰ θέλω νὰ ἐγκαταλείψω τὸν κόσμον καὶ τὴν γῆν,
 ἀλλ' ἀσθενὲς πτερόν εἶναι ἡ θέλησις ἄνευ τῆς βοηθείας σου·
 δὸς πτέρυγας πίστεως διὰ νὰ πετάξω ἐπάνω εἰς τὸν Θεόν.
- 55 Ἐλέησον, Κύριε! Ἐλέησον, Χριστέ!
 Ἦδη τὰς θύρας ἐπιζητῶ, τὰς ὁποίας τὸ Ἅγιον Πνεῦμα διανοίγει,
 μαρτυρίαν περὶ τοῦ Χριστοῦ λέγον,
 καὶ τί εἶναι ὁ κόσμος διδάσκον.
- Ἐλέησον, Κύριε! Ἐλέησον, Χριστέ!
 60 Σὺ, ὁ ὁποῖος παριστᾶς πάντοτε τὸν Θεὸν Πατέρα, ἐκ τοῦ ὁποῖου ἐγεννήθης,
 δὸς τὰς κλεῖδας τοῦ οὐρανοῦ καὶ νίκησον ἐντός μου τὸν διάβολον,
 ἵνα ἀναπαύωμαι εἰς τὸν θρόνον τοῦ φωτός, σεσωσμένος διὰ τῆς χάριτός σου.

III. Hymnus Tertius

Deus,
 Dominus,
 Sanctus spiritus,
 5 O beata trinitas.

Pater,
 Filius,
 Paraclitus,
 O beata trinitas.

10 Præstator,
 Minister,
 Divisor,
 O beata trinitas.

Spiritus operationum,
 15 Spiritus ministeriorum,
 Spiritus gratiarum,
 O beata trinitas.

Unum principium,
 Et alterum cum altero,
 20 Et semper alterum cum altero,
 O beata trinitas.

Deus, quia pater substantiæ et ipse substantia,
 Filius spiritusque substantia,
 Sed ter ipsa una substantia,
 25 O beata trinitas.

Pater perfectus,
 Perfectus patre perfecto filius,
 Perfecto filio sanctus perfectus spiritus,
 O beata trinitas.

III. Ὕμνος Τρίτος «ᾠ Μακαρία Τριάς»

Θεός,
 Κύριος,
 Ἅγιον Πνεῦμα,
 5 ᾠ μακαρία Τριάς.

Πατήρ,
 Υἱός,
 Παράκλητος,
 ᾠ μακαρία Τριάς.

10 Ὁ παρέχων,
 Ὁ ὑπουργῶν,
 Ὁ διανέμων,
 ᾠ μακαρία Τριάς.

Πνεῦμα ἐνεργειῶν,
 15 Πνεῦμα ὑπουργιῶν,
 Πνεῦμα δωρεῶν,
 ᾠ μακαρία Τριάς.

Μία ἀρχή,
 Καὶ τὸ ἐν μετὰ τοῦ ἑτέρου,
 20 Καὶ πάντοτε τὸ ἐν μετὰ τοῦ ἑτέρου,
 ᾠ μακαρία Τριάς.

Ὁ Θεός, ἐπειδὴ (εἶναι) ὁ πατήρ τῆς οὐσίας καὶ αὐτὸς οὐσία,
 Ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα οὐσία,
 Ἄλλὰ τρεῖς φασὶς ἢ αὐτὴ μία οὐσία,
 25 ᾠ μακαρία Τριάς.

Πατήρ τέλειος,
 Υἱὸς τέλειος, ἐκ τελείου Πατρὸς,
 Πνεῦμα Ἅγιον τέλειον, ἐκ τελείου Υἱοῦ,
 ᾠ μακαρία Τριάς.

30 Fons,
Flumen,
Inrigatio,
O beata trinitas.

In tribus,
35 Tergemina,
Sed una actio,
O beata trinitas.

Exsistentia,
Vita,
40 Cognitio,
O beata trinitas.

Caritas,
Gratia,
Communicatio,
45 O beata trinitas.

Caritas deus est,
Gratia Christus,
Communicatio sanctus spiritus,
O beata trinitas.

50 Si caritas est, gratia est;
Si caritas et gratia, communicatio est;
Omnes ergo in singulis et unum in tribus;
O beata trinitas.

Hinc ex deo apostolus Paulus: *gratia domini nostri*
55 *Iesu Christi,*
Et caritas dei,
Et communicatio sancti spiritus vobiscum,
O beata trinitas.

Ingenitus,
60 Unigenitus,
Genito genitus,
O beata trinitas.

30 Πηγῆ,
 Ποταμός,
 Ἄρδευσις,
 ὦ μακαρία Τριάς.

Ἐν τρισὶ
 35 Τριπλῆ,
 Ἀλλὰ μία ἐνέργεια,
 ὦ μακαρία Τριάς.

Ὑπαρξίς,
 Ζωή,
 40 Γνωσίς,
 ὦ μακαρία Τριάς.

Ἀγάπη,
 Χάρις,
 Κοινωνία,
 45 ὦ μακαρία Τριάς.

Ὁ Θεὸς εἶναι ἀγάπη,
 Ὁ Χριστὸς χάρις,
 Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα κοινωνία,
 ὦ μακαρία Τριάς.

50 Ἐὰν ὑπάρχη ἀγάπη, ὑπάρχει χάρις·
 Ἐὰν ἀγάπη καὶ χάρις, ὑπάρχει κοινωνία·
 Ὅλοι λοιπὸν εἰς ἓνα ἕκαστον καὶ ἓν εἰς τρεῖς·
 ὦ μακαρία Τριάς.

Ὅθεν ἐκ Θεοῦ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος (εἶπεν): ἡ χάρις τοῦ Κυρίου
 55 Ἰησοῦ Χριστοῦ
 καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ
 καὶ ἡ κοινωνία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος μεθ' ὑμῶν (Β' Κορ. ιγ' 13),
 ὦ μακαρία Τριάς.

Ἀγέννητος,
 60 Μονογενής,
 Ἐκ γεννηθέντος γεννηθέν,
 ὦ μακαρία Τριάς.

Generator,
Genitus,
65 Regenerans,
 O beata trinitas.

Verum lumen,
Verum lumen ex lumine,
Vera inluminatio,
70 O beata trinitas.

Status,
Progressio,
Regressus.
 O beata trinitas.

75 Invisibilis invisibiliter,
Visibilis invisibiliter,
Invisibilis visibiliter,
 O beata trinitas.

80 Omnis potentia,
Omnis actio,
Omnis agnitio,
 O beata trinitas.

Inpassibilis inpassibiliter,
Inpassibilis passibiliter,
85 Passibilis inpassibiliter,
 O beata trinitas.

Semen,
Arbor,
Fructus,
90 O beata trinitas.

Ab uno omnia,
Per unum omnia,
In uno omnia,
 O beata trinitas.

Γεννήτωρ,
 Γεννηθείς,
 65 Ἐναγεννῶν,
 ᾠ μακαρία Τριάς.

Ἀληθινὸν φῶς,
 Ἀληθινὸν φῶς ἐκ φωτός,
 Ἀληθινὸς φωτισμός,
 70 ᾠ μακαρία Τριάς.

Στάσις,
 Πρόοδος,
 Ἐπιστροφή,
 ᾠ μακαρία Τριάς.

75 Ἀόρατος ἀοράτως,
 Ὀρατὸς ἀοράτως,
 Ἀόρατος ὀρατῶς,
 ᾠ μακαρία Τριάς.

80 Πᾶσα δύναμις,
 Πᾶσα ἐνέργεια,
 Πᾶσα γνῶσις,
 ᾠ μακαρία Τριάς.

Ἀπαθὴς ἀπαθῶς,
 Ἀπαθὴς παθητικῶς,
 85 Παθητικὸς ἀπαθῶς,
 ᾠ μακαρία Τριάς.

Σπέρμα,
 Δένδρον,
 Καρπός,
 90 ᾠ μακαρία Τριάς.

Ἐξ ἑνὸς πάντα,
 Δι' ἑνὸς πάντα,
 Εἰς ἓν πάντα,
 ᾠ μακαρία Τριάς.

95 Unus, simplex unus, unum et solum, unum et solum et
semper;
Unus, alter unus, ex uno unus, idem unus et omnia;
Unus, unitor omnium, virtus unius operans, unum ut
fiant omnia,
100 O beata trinitas.

Ex æterno ingenite,
Ex æterno genite,
Ut omnia æterna sint genite,
O beata trinitas.

105 Tu creari imperas,
Tu creas,
Tu creata recreas,
O beata trinitas.

Tu, pater, cunctis substantia es,
110 Tu, fili, vita,
Tu, spiritus, salvatio,
O beata trinitas.

Substantia ipsa vita est,
Vita ipsa, quia est æterna, salvatio est,
115 Pater ergo, et filius et spiritus sanctus est,
O beata trinitas.

Tu esse cunctis præstas,
Tu, fili, formam,
Tu, spiritus, reformationem,
120 O beata trinitas.

Tu, deus, infiniti et definiti pater es,
O beata trinitas.

Tu, o fili, quia vita es, infinitus es;
Quia a mortuis vitam revocas, definitus es;
125 Tu quoque, et infiniti et definiti pater es,
O beata trinitas.

- 95 Εἷς, ἀπλοῦς εἷς, ἓν καὶ μόνον, ἓν καὶ μόνον καὶ
πάντοτε·
Εἷς, ἕτερος εἷς, ἐξ ἑνὸς εἷς, ὁ αὐτὸς εἷς καὶ πάντα·
Ἐνοποῖὸς πάντων, δύνამις τοῦ ἑνὸς ἐνεργοῦσα, διὰ τὰ
γίνουσι ἓν τὰ πάντα,
100 Ὡ μακαρία Τριάς.
- Πρὸ αἰώνων ἀγέννητε,
Πρὸ αἰώνων γεννητέ,
Ἴνα πάντα αἰώνια εἶναι, γεννητέ,
Ὡ μακαρία Τριάς.
- 105 Σὺ ἐπιτάσσεις τὰ δημιουργηθῆναι,
Σὺ δημιουργεῖς,
Σὺ τὰ δημιουργηθέντα ἀναγεννᾷς,
Ὡ μακαρία Τριάς.
- Σὺ, Πάτερ, δι' ὅλα ἡ οὐσία εἶσαι,
110 Σὺ, Υἱέ, ἡ ζωή,
Σὺ, Πνεῦμα, ἡ σωτηρία,
Ὡ μακαρία Τριάς.
- Αὐτὴ ἡ οὐσία εἶναι ζωή,
Αὐτὴ ἡ ζωή, ἐπειδὴ εἶναι αἰώνια, εἶναι σωτηρία,
115 Ἄρα ὁ Πατήρ καὶ Υἱὸς καὶ Πνεῦμα Ἅγιον εἶναι,
Ὡ μακαρία Τριάς.
- Σὺ παρέχεις εἰς πάντα τὸ εἶναι,
Σὺ, Υἱέ, τὴν μορφήν,
Σὺ, Πνεῦμα, τὴν ἀναμόρφωσιν,
120 Ὡ μακαρία Τριάς.
- Σὺ, Θεέ, τοῦ ἀπείρου καὶ τοῦ πεπερασμένου Πατὴρ εἶσαι,
Ὡ μακαρία Τριάς.
- Σὺ, Υἱέ, ἐπειδὴ ζωὴ εἶσαι, ἄπειρος εἶσαι·
Ἐπειδὴ ἐκ τῶν νεκρῶν τὴν ζωὴν ἀνακαλεῖς, περατὸς εἶσαι·
125 Σὺ ἀκόμη καὶ τοῦ ἀπείρου καὶ τοῦ πεπερασμένου Πατὴρ εἶσαι,
Ὡ μακαρία Τριάς.

Tu etiam, spiritus sancte, quia salvatio es, definitus es;
 Et quia definito quod infinitum est retines,
 Et infiniti et definiti pater es,
 130 O beata trinitas.

Si ergo ter pater unitas,
 Omnis autem a te, o deus, paternitas.
 Unum et deus et omnis paternitas,
 O beata trinitas.

135 Tu λόγον deus creasti, hinc deus factus pater;
 Et quia a te creatus est λόγος et ipse, quia in illo es, fac-
 tus est λόγος deus;
 Hæc duo unum sancto iunxisti spiritu; simplex ergo
 et unum es factus in tribus, spiritus, λόγος, deus;
 140 O beata trinitas.

Primum ὄν,
 "Ον secundum,
 "Ον tertium,
 Unum ὄν et simplex tria,
 145 O beata trinitas.

"Ον omne substantia est,
 "Ον formata substantia est,
 Formata substantia, aut sibi tantum, aut alteris, aut
 sibi et alteri nota est,
 150 O beata trinitas.

Substantia deus es,
 Forma filius,
 Notio spiritus,
 O beata trinitas.

155 "Ον primum,
 "Ον verum deus es,
 Ergo omnis et tota substantia deus es,
 O beata trinitas.

- Σὺ προσέτι, Πνεῦμα Ἅγιον, ἐπειδὴ ἡ σωτηρία εἶσαι, περατὸν εἶσαι·
 Καὶ ἐπειδὴ διὰ τοῦ πεπερασμένου τὸ ἄπειρον κατέχεις,
 καὶ τοῦ ἀπείρου καὶ τοῦ πεπερασμένου Πατὴρ εἶσαι,
 130 Ὡ μακαρία Τριάς.
- Ἐὰν λοιπὸν, ὁ Πατὴρ εἶναι τρισσὴ ἐνότης,
 Πᾶσα δὲ πατρότης ἐκ σοῦ, Θεέ,
 Ἐν (εἶναι) καὶ ὁ Θεὸς καὶ πᾶσα πατρότης,
 Ὡ μακαρία Τριάς.
- 135 Σὺ τὸν Λόγον, Θεέ, ἐγέννησας, ὅθεν ὁ Θεὸς ἐγένετο Πατὴρ.
 Καὶ ἐπειδὴ ὑπὸ σοῦ ἐγεννήθη ὁ Λόγος, καὶ αὐτός, ἐπειδὴ ἐντὸς ἐκείνου εἶσαι,
 ἐγένετο ὁ Λόγος Θεός.
 Ταῦτα τὰ δύο εἰς ἓν διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἡνωσες·
 ἀπλοῦς λοιπὸν καὶ ἓν (ὦν) ἐγένου ἐν τρισὶ (= τρισυπόστατος), Πνεῦμα, Λόγος,
 Θεός·
- 140 Ὡ μακαρία Τριάς.
- Πρῶτον ὄν,
 Ὄν δεύτερον,
 Ὄν τρίτον,
 Ἐν ὄν καὶ ἀπλοῦν, τρία.
- 145 Ὡ μακαρία Τριάς.
- Πᾶν ὄν οὐσία εἶναι,
 Ὄν εἶναι οὐσία διαμεμορφωμένη,
 Διαμεμορφωμένη οὐσία ἢ ὑφ' ἑαυτῆς μόνον, ἢ ὑπὸ ἄλλων ἢ
 ὑφ' ἑαυτῆς καὶ ἄλλου γινώσκεται.
- 150 Ὡ μακαρία Τριάς.
- Οὐσία, Θεέ, εἶσαι,
 Μορφή, Υἱέ,
 Νόησις, Πνεῦμα,
 Ὡ μακαρία Τριάς.
- 155 Ὄν πρῶτον,
 Ὄν ἀληθινόν, Θεέ, εἶσαι,
 Λοιπὸν πᾶσα καὶ ὅλη ἡ οὐσία, Θεέ, εἶσαι,
 Ὡ μακαρία Τριάς.

Ἄν secundum, omnis forma Christus est;
 160 Universalis autem substantia, cum universalis est, forma
 est;
 Substantia igitur cum forma est, et deus Christus est;
 O beata trinitas.

Ἄν tertium, sanctus est spiritus; sanctus spiritus totius
 165 existentiae demonstratio est;
 Demonstratio autem numquam nisi nota demonstrat;
 nosse autem in divinis, hoc est quod habere est; cogno-
 scentia enim ipsa eademque substantia est;
 Habet ergo deum, habet Christum, quem demonstrat
 170 sanctus spiritus;
 O beata trinitas.

Inmensus, infinitus, invisibilis deus es, sed aliis inmensus,
 infinitus, aliis et invisibilis, tibi mensus, tibi finitus, tibi
 visibilis;
 175 Hinc ergo et forma tibi est; ergo et λόγος idem es, quia
 λόγος forma est;
 Et quia forma tibi notitia es, notitia autem spiritus san-
 ctus est, id ergo et deus et λόγος et spiritus sanctus es;
 O beata trinitas.

Tu, fili, visibilis; es enim universalis et omnium forma;
 cum enim vivificas cuncta, fit forma de vita;
 Forma autem semper in substantia et forma omnis no-
 titia est;
 Ergo in substantia deus es, in forma λόγος, in notitia spi-
 185 ritus sanctus;
 O beata trinitas.

Tu quoque, spiritus sancte, notio es;
 Omnis autem notio, formæ et substantiæ notio est; co-
 gnoscis igitur deum et habes dei formam;
 190 Hinc et deus et filius, spiritus sanctus es;
 O beata trinitas.

Esse, deus, es;
 Spiritum esse, Christus;

Τὸ δεύτερον ὄν, ἡ πᾶσα μορφή, εἶναι ὁ Χριστός.

- 160 Ἐπειδὴ καθολικὴ οὐσία, ἐπειδὴ εἶναι καθολικὴ, εἶναι μορφή.
Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ οὐσία εἶναι μορφή, καὶ ὁ Χριστὸς εἶναι Θεός.
ᾠ μακαρία Τριάς.

Τὸ τρίτον ὄν εἶναι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα· τὸ Ἅγιον Πνεῦμα
165 εἶναι ἡ φανέρωσις πάσης ὑπάρξεως·

Ἐπειδὴ φανέρωσις δὲ οὐδέποτε, εἰ μὴ γνωστὰ φανερώσει·
Τὸ δὲ γνωρίζειν τὰ θεῖα εἶναι τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ κατέχειν,
διότι ἡ γνώσις εἶναι αὐτὴ αὐτὴ ἡ οὐσία.

- Ἐπειδὴ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα περιέχει τὸν Θεόν,
170 περιέχει τὸν Χριστόν, τὸν ὁποῖον φανερώσει.
ᾠ μακαρία Τριάς.

Ἄμετρος, ἄπειρος, ἀόρατος, Θεέ, εἶσαι, ἀλλὰ διὰ τοὺς ἄλλους ἀμέτρος,
ἄπειρος διὰ τοὺς ἄλλους καὶ ἀόρατος, διὰ σὲ μετρητός, διὰ σὲ περατός, διὰ σὲ
175 ὄρατός.

- Ἐντεῦθεν λοιπὸν καὶ μορφή εἰς σὲ ὑπάρχει· ἄρα καὶ ὁ λόγος ὁ ἴδιος εἶσαι,
διότι ὁ Λόγος μορφή εἶναι.
Καὶ ἐπειδὴ ἡ μορφή διὰ σὲ γνώσις εἶναι, ἡ δὲ γνώσις Πνεῦμα Ἅγιον εἶναι,
διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ Θεὸς καὶ Λόγος καὶ Πνεῦμα Ἅγιον εἶσαι.
ᾠ μακαρία Τριάς.

- 180 Σὺ, Υἱέ, εἶσαι ὄρατός, διότι εἶσαι καθολικὴ καὶ πάντων μορφή.
Διότι, ἐπειδὴ ζωοποιεῖς τὰ πάντα, γίνεται ἡ μορφή ἐκ τῆς ζωῆς.
Ἐπειδὴ μορφή πάντοτε ἐν τῇ οὐσίᾳ καὶ μορφή πᾶσα γνώσις εἶναι·
Ἐπειδὴ ἐν τῇ οὐσίᾳ Θεὸς εἶσαι, ἐν τῇ μορφῇ Λόγος, ἐν τῇ γνώσει
185 Πνεῦμα Ἅγιον.
ᾠ μακαρία Τριάς.

Καὶ σὺ, Πνεῦμα Ἅγιον, γνώσις εἶσαι·
Πᾶσα δὲ γνώσις μορφῆς καὶ οὐσίας γνώσις εἶναι·
Γνωρίζεις λοιπὸν τὸν Θεὸν καὶ ἔχεις Θεοῦ μορφήν.

- 190 Ἐντεῦθεν καὶ Θεὸς καὶ Υἱός, Πνεῦμα Ἅγιον, εἶσαι·
ᾠ μακαρία Τριάς.

Ἐπειδὴ οὐσία, Θεέ, εἶσαι·
τὸ Πνεῦμα (εἶναι) ἡ οὐσία (σου), Χριστέ·

Apparere quod sit spiritus, paraclitus;
195 O beata trinitas.

Hinc Christum misit pater,
Christus paraclitum, Christus ut paraclito,
Christo ut appareret pater,
O beata trinitas.

200 Secreta atque in occulto substantia, deus, es;
Secreta atque in occulto forma, deus, es;
Secreta atque in occulto notio, deus, es;
Hinc προὸν istorum τῶν ὄντων, deus, es;
O beata trinitas.

205 Publica iam apparensque substantia λόγος es; et quia pu-
blica et apparens, forma autem, quia patris, forma es, hinc
tibi substantia es;
Ergo in te pater est, quia pater substantia est; eadem
autem substantia, neque enim alia ulla substantia;
210 Si ergo λόγος apparens forma est, formaque ipsa substan-
tia est, apparens autem forma apparensque substantia no-
tio est, idem, tu λόγος, et deus et spiritus sanctus es;
O beata trinitas.

Omnis notio, cognoscentia est; omnis cognoscentia sub-
215 stantia est cognoscentiaque ipsa forma est;
Es ergo, spiritus sancte, publicata forma apparensque
substantia;
Sed salvans regeneransque, non manens generansve sub-
stantia es;
220 O beata trinitas.

Una igitur deus, λόγος, spiritusque substantia est, ma-
nens in tribus existensque ter in omnibus tribus;
Hoc autem et forma et cognoscentia est;
Sic triplicatur omnis simplex singularitas;
225 O beata trinitas.

Ἦ ἀποκάλυψις τούτου, τὸ ὁποῖον εἶναι πνεῦμα (εἶσαι), Παράκλητε.
195 Ὡ μακαρία Τριάς.

Διὰ τοῦτο τὸν Χριστὸν ἀπέστειλεν ὁ Πατήρ,
ὁ Χριστὸς τὸν Παράκλητον, ἵνα ὁ Χριστὸς διὰ τοῦ Παράκλητου,
ἵνα διὰ τοῦ Χριστοῦ φανερωθῇ ὁ Πατήρ,
Ὡ μακαρία Τριάς.

200 Μυστικὴ καὶ ἐν κρυπτῶ οὐσία, Θεέ, εἶσαι·
Μυστικὴ καὶ ἐν κρυπτῶ μορφῇ, Θεέ, εἶσαι·
Μυστικὴ καὶ ἐν κρυπτῶ γνῶσις, Θεέ, εἶσαι·
Ὅθεν τὸ προδὸν αὐτῶν τῶν ὄντων, Θεέ, εἶσαι·
Ὡ μακαρία Τριάς.

205 Φανερά ἤδη καὶ ὁρατὴ οὐσία, Λόγε, εἶσαι· καὶ ἐπειδὴ μὲν
φανερά καὶ ὁρατὴ μορφή εἶσαι, ἐπειδὴ δὲ μορφή τοῦ Πατρὸς, ἐντεῦθεν
διὰ σὲ οὐσία εἶσαι·
Κατὰ συνέπειαν ἐν σοὶ ὁ Πατήρ εὐρίσκεται, διότι ὁ Πατήρ οὐσία εἶναι·
ἡ αὐτὴ δὲ οὐσία (εἶναι εἰς σέ), διότι οὐδεμία ἄλλη οὐσία (ὑπάρχει).
210 Ἐὰν λοιπὸν ὁ Λόγος ὁρατὴ μορφή εἶναι καὶ ἡ μορφή αὐτῆ ἡ οὐσία εἶναι,
ἡ ὁρατὴ δὲ μορφή καὶ ἡ ὁρατὴ οὐσία γνῶσις εἶναι,
ὁ ἴδιος σύ, Λόγε, καὶ Θεὸς καὶ Πνεῦμα Ἁγίον εἶσαι·
Ὡ μακαρία Τριάς.

Πᾶσα νόησις γνῶσις εἶναι· πᾶσα γνῶσις οὐσία εἶναι
215 καὶ αὐτὴ ἡ γνῶσις μορφή εἶναι·
Εἶσαι, λοιπὸν, Πνεῦμα Ἁγίον, πεφανερωμένη μορφή καὶ ὁρατὴ
οὐσία.
Ἄλλὰ σώζουσα καὶ ἀναγεννώσα, οὐχὶ μένουσα ἢ γεννώσα
οὐσία εἶσαι.
220 Ὡ μακαρία Τριάς.

Μία λοιπὸν ὁ Θεός, ὁ Λόγος καὶ τὸ Πνεῦμα οὐσία εἶναι μένουσα
εἰς τὰ τρία καὶ ὑπάρχουσα τρεῖς καὶ εἰς τὰ τρία.
Τοῦτο δὲ καὶ μορφή καὶ γνῶσις εἶναι·
Οὕτω τρισεύεται ἐκάστη ἀπλῆ μοναδικότης.
225 Ὡ μακαρία Τριάς.

Tu, deus, incognite, tu incomprehensibilis, deus, es;
 Sed incogniti atque incomprehensibilis, quasi quædam
 forma sine forma est;
 Hinc προὸν quam ὄν diceris, magis defectus ac requies;
 230 hinc cessantis cognoscentiæ forma est noscentiæ;
 O beata trinitas.

Tu, λόγος, forma cum sis, forma patris es; hinc ergo et
 imago patris es; et cum forma patris es, est tibi forma et
 ipsa substantia; et quia forma, eadem et substantia est,
 235 hinc in te pater est et tu in patre;
 Item quia forma es, notio tibi est; ergo et substantia
 tibi nota; ex hoc notus et pater est quippe cum in sinu
 eius sis, ab eo genitus;
 Verum ergo et tu ὄν, verum ἐκ τοῦ ὄντος τὸ ὄν; omne au-
 240 tem ὄν semper in tribus;
 O beata trinitas.

Tu, spiritus sancte, conexio es; conexio autem est quic-
 quid conectit duo;
 Ita ut conectas omnia, primo conectis duo;
 245 Esque ipsa tertia complexio duorum atque ipsa complexio
 nihil distans uno, unum cum facis duo;
 O beata trinitas.

Tres ergo unum;
 Et ter ergo unum,
 250 Ergo ter tres unum,
 O beata trinitas.

Hinc pater summus mittit λόγον; missus creat et minis-
 trat omnia,
 Portans in salutem nobis carnem, simul et sanctam cru-
 255 cem,
 Remeans victor ad patrem, salvandis nobis sese misit al-
 terum,
 O beata trinitas.

Σύ, Θεὲ ἀγνώστου, σὺ ἀπερινόητος Θεέ, εἶσαι,
Ἄλλα τοῦ ἀγνώστου καὶ τοῦ ἀπερινόητου ὡσεὶ τις μορφὴ
ἄνευ μορφῆς ὑπάρχει.

Διὰ τοῦτο προὸν μᾶλλον ἢ ὃν θὰ ἠδύνασο νὰ εἴπης, ἀπομάκρυνσιν καὶ ἡρεμί-
αν,

- 230 διὰ τοῦτο ἡ μορφὴ τῆς γνώσεως εἶναι μορφὴ γνώσεως ἀργῆς.
ᾠ μακαρία Τριάς.

Σύ, Λόγε, ἐπειδὴ εἶσαι μορφὴ, εἶσαι μορφὴ τοῦ Πατρὸς· διὰ τοῦτο λοιπὸν εἶσαι
καὶ εἰκῶν τοῦ Πατρὸς, καὶ ἐπειδὴ εἶσαι μορφὴ τοῦ Πατρὸς, διὰ σὲ ἡ μορφὴ
εἶναι αὐτῆ ἢ οὐσία· καὶ ἐπειδὴ ἡ μορφὴ αὐτῆ καὶ οὐσία εἶναι,

- 235 ἐκ τούτου ἐν σοὶ ὁ Πατὴρ εἶναι καὶ σὺ ἐν τῷ Πατρί.
ᾠσαύτως, ἐπειδὴ εἶσαι μορφὴ, νόησις ὑπάρχει εἰς σέ· συνεπῶς καὶ ἡ οὐσία
(εἶναι) εἰς σὲ γνωστή· ἐκ τούτου γνωστός καὶ ὁ Πατὴρ εἶναι, διότι ἐν τοῖς
κόλποις

αὐτοῦ εὐρίσκεισαι, ἐξ αὐτοῦ γεννηθεῖς.

- 240 Λοιπὸν καὶ σὺ ἀληθινὸν ὄν, ἀληθινὸν ἐκ τοῦ ὄντος τὸ ὄν· ἕκαστον
δὲ ὄν πάντοτε ἐν τρισὶν (εὐρίσκειται).
ᾠ μακαρία Τριάς.

Σύ, Πνεῦμα Ἅγιον, σύνδεσμος εἶσαι· σύνδεσμος δὲ εἶναι ὁτιδήποτε
συνδέει δύο.

- 245 Οὕτω διὰ νὰ συνδέσῃς τὰ πάντα, πρῶτον συνδέεις τὰ δύο.
Καὶ εἶσαι αὐτῆ ἡ τρίτη συμπλοκὴ τῶν δύο καὶ αὐτῆ ἡ συμπλοκὴ
κατ' οὐδὲν ἀφισταμένη τοῦ ἐνός, ἀφοῦ τὸ ἐν ποιεῖς δύο·
ᾠ μακαρία Τριάς.

Τρεῖς λοιπὸν ἓν·

- 250 Καὶ τρεῖς ἄρα ἓν,
Ἄρα τρεῖς τρεῖς ἓν.
ᾠ μακαρία Τριάς.

Ἐντεῦθεν ὁ ὑψιστος Πατὴρ ἀποστέλλει τὸν Λόγον. Ὁ ἀποσταλεὶς δημιουργεῖ
καὶ κυβερνᾷ τὰ πάντα.

- 255 Φέρων πρὸς σωτηρίαν εἰς ἡμᾶς τὴν σάρκα συγχρόνως καὶ τὸν ἅγιον σταυ-
ρὸν
ἐπιστρέφων νικητῆς εἰς τὸν Πατέρα, διὰ νὰ σωθῶμεν ἡμεῖς ἄλλον ἑαυτὸν ἀπέ-
στειλε.

ᾠ μακαρία Τριάς.

Semper cum deo Christus est, iuxta substantiam; etenim
 260 vita semper est;
 At quoniam vita actio est, actio autem ut agat incipit,
 hoc est Christus natus est;
 Ex æterno autem deus et Christus agit; ex æterno igi-
 tur deus Christus natus est;
 265 O beata trinitas.

In cælos qui ascendit Christus est;
 De cælis qui descendit, idem est;
 Non ergo ab homine, sed usque ad hominem Christus est;
 O beata trinitas.

270 Hic est deus noster;
 Hic est deus unus;
 Hic unus et solus deus;
 O beata trinitas.

Hunc oramus cuncti,
 275 Et oramus unum,
 Unum patrem et filium sanctumque spiritum,
 O beata trinitas.

Da peccatis veniam,
 Præsta æternam vitam,
 280 Dona pacem et gloriam,
 O beata trinitas.

Libera nos,
 Salva nos,
 Iustifica nos,
 285 O beata trinitas.

- Πάντοτε μετὰ τοῦ Θεοῦ ὁ Χριστὸς εἶναι ὁμοίως πρὸς τὴν οὐσίαν· διότι
 260 ζωὴ πάντοτε εἶναι.
 Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡ ζωὴ εἶναι ἐνέργεια, ἡ δὲ ἐνέργεια διὰ τὴν δράσιν ἔχει ἀρχήν,
 τουτέστι ὁ Χριστὸς ἐγεννήθη.
 Ἄπ' αἰῶνος δὲ ὁ Θεὸς καὶ ὁ Χριστὸς ἐνεργεῖ· Ἄπ' αἰῶνος λοιπὸν
 ὁ Θεὸς Χριστὸς ἐγεννήθη.
 265 Ὡ μακαρία Τριάς.

Ὁ εἰς τοὺς οὐρανοὺς ἀναβὰς εἶναι ὁ Χριστὸς·
 Ὁ ἐκ τῶν οὐρανῶν καταβὰς εἶναι ὁ αὐτός·
 Συνεπῶς δὲν εἶναι ἐξ ἀνθρώπου, ἀλλὰ φθάνει μέχρι τὴν γίνῃ ἀνθρώπος ὁ Χρι-
 στός.

Ὡ μακαρία Τριάς.

- 270 Οὗτος εἶναι ὁ Θεὸς ἡμῶν.
 Οὗτος εἶναι ὁ εἷς Θεός.
 Οὗτος εἶναι ὁ εἷς καὶ μόνος Θεός.
 Ὡ μακαρία Τριάς.

- Τοῦτον ἅπαντες παρακαλοῦμεν.
 275 Καὶ παρακαλοῦμεν τὸν Ἕνα,
 Τὸν ἕνα Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ Ἅγιον Πνεῦμα.
 Ὡ μακαρία Τριάς.

- Δὸς εἰς τὸ ἀμάρτημα τὴν συγχώρησιν.
 Παράσχου τὴν αἰώνιον ζωὴν.
 280 Δώρησαι τὴν εἰρήνην καὶ τὴν δόξαν.
 Ὡ μακαρία Τριάς.

- Ἐλευθέρωσον ἡμᾶς.
 Σῶσον ἡμᾶς.
 Δικαίωσον ἡμᾶς.
 285 Ὡ μακαρία Τριάς.